

ՊԵՏՐԱՏ

1931

ՅԵՐԵՎԱՆ

491
15/2 SEP 2017
ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ, ՈՒՍՈՒՄՆԱ-ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՍԵԿՏՈՐ

ԴԵՊՈԶԻՏԱՐԻԱ

ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

ԳՅՈՒՂԻ ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ

ՅԵՐԵՐԱՆԻ ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱԶՄԵՑԻՆ

Մ. Դուրգաբայան

Լ. Խուրդոյան

Հ. Հաբուսյան

ՄԷՏՐՈՂԻ ՇՐՄԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ—1931

վարի | ցանի

վարի ու ցանի

ցանի ու վարի

Աս, Ի

Գրառ. № 6408 Հրատ. № 1620 Գատ. № 2396 Տիրաժ 80.000

Պետերատի տպարան, Յերևան

111-22039բ

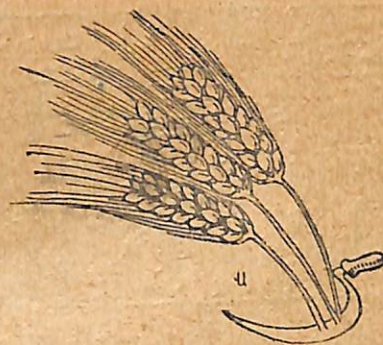

գարի

արի վարի
 արի ցանի
 արի վարի ու
 գարի ցանի

ԳԳ, ՈԼՈԼ, ԲԸ

Արա արի
 ու գիր արա

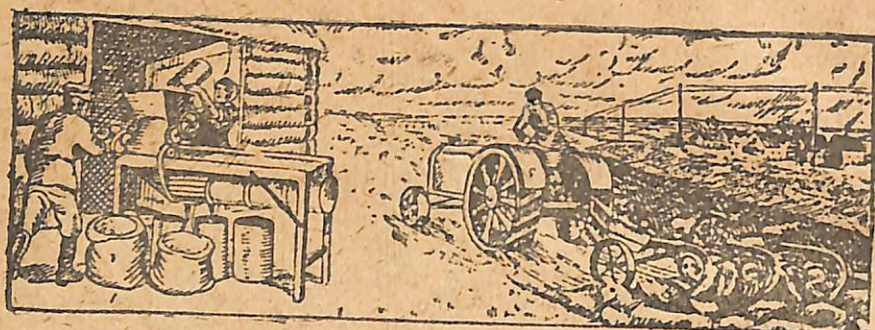
ցորեն

Գարո ցանի, Նարոն գիր անի:
 Նարո ցանի, Գարոն գիր անի:
 Գարնան արագ վարի,
 ցանի ցորեն, գարի:

Ցց, Ոո, Նն

Դիմա, ցանի:
 Գարո, վարի ու ցանի

Կոմունա

Մեր կոմունան նոր է:

Կոմունան ունի ցորեն, գարի ու կորեկ:

Կարմիր գարուն, արի, արի,
վոր կոմունան ցանի, վարի.

Կկ, Եե, Մմ

Կիման վանուց նամակ ունի.

Կիմա, եգույ ալի մեր կո-
մունան:

Մեքենա

— Քանի մեքենա ունի կոմունան:

— Նա ունի վեց մեքենա, վեց նոր մեքենա:

Արի մեր կոմունան:

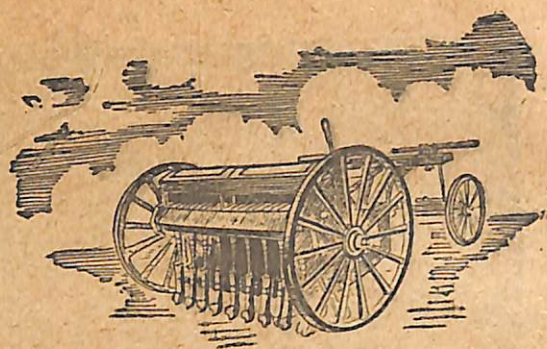
Մենակ մի վարի ու ցանի:

Ով գա կոմունա,
նա գիր կիմանա.
կոմունան ունի
գիր ու մեքենա:

Վվ, Բբ

Վանո, մաքուր գիր ալի

Շարքացան

Մեր կոմունան շարքացան մեքենա ունի: Կոմունան աշխատանքներն է ցանում: զարնան ցանում է գարի: Մեքենան արագ է վարում: Շարքացան մեքենան արագ ու կանոնավոր է ցանում: Ուշ մի վարի ու ցանի: Արորով մի վարի: Արորն ուշ է վարում:

Եւ

Շարքացան մեքենան արագ է ցանում:
Ուշ մի վարի ու ցանի: Կանոնավոր
մարտը ցորենն ու գարի:

Տրակտոր

Մեր կոմունան վեց տրակտոր ունի: Տրակտորով վարի, արորով մի վարի: Տիրան արի մեր կոմունան: Կոմունան տրակտորով շուտ է վարում ու շատ է վարում:

Տա

Մրակտոր, արի, շուտ արի,
արարեն արի ու վարի
արի, ամենքն իմանան —
ամուր է մեր կոմունան:

Բամբակ

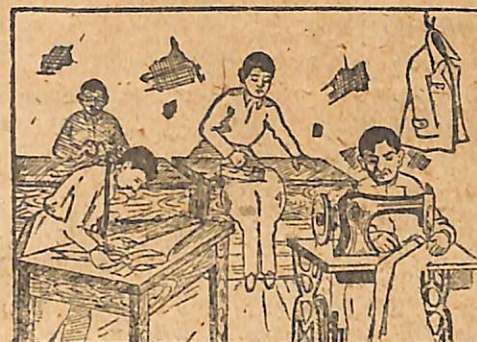
Մեր կոմունան բամբակ շատ է ցանում: Կոմունան, բանվորին բամբակ տուր: Բանվոր, տրակտոր շինի, վոր կոմունան բամբակ շատ ցանի:

Ով բամբակ շատ ցանի, նա տրակտոր ու շոր կունենա:

Ով տրակտորով վարի ու շարժացան անի, բերք շատ կունենա:

ԲԲ

Բանվոր ու բարձրակ բարձրակ
են: Բանվոր ու բարձրակ,
իրար ոգնեցիք:

Կարի արտել

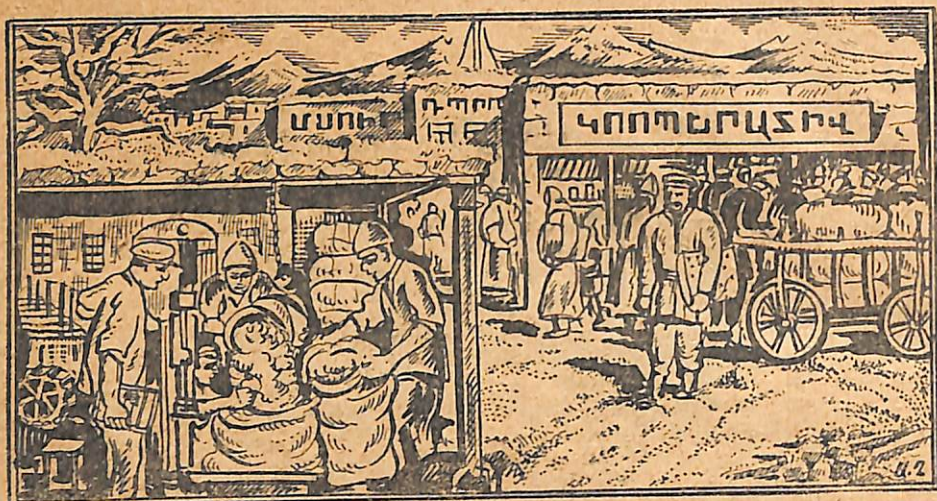
Լենան ու Նունեն արտելում կար են անում:
Արտելում մեքենան ոգնում է, վոր շատ կարեն,
շուտ կարեն, լավ կարեն:

Մարոն մենակ է կար անում: Նա մի վերարկուն կարում է վեց որում: Արտելում Լենան մի վերարկուն կարում է մեկ որում: Մեքենան է ոգնում: Լիլիկն էլ է մենակ կարում:

ԼԼ

Լիլիկ ու մարոն, մեր արարելն արեք,
վոր մեր արարելում շատ ու լավ կարեք:

Կոռպերատիվ

Պետին գնեց տաս մետր կտավ, մի ուրազ, մի կացին ու մի քանի կիլո շաքար: Բերեց տուն:

- Պապն, կտավ բերի՞ր:
- Բերել եմ:
- Լավ, ամուր կտոր ե:
- Ամուր ե: Բամբակից ե:
- Մեր բամբակից:
- Այո, մեր բամբակից:
- Ո՞վ ե բամբակից կտոր շինում:
- Բանվորն ե շինում:
- Բանվորին ո՞վ ե կտոր տալու:
- Մենք, մեր կոմիտեան:

Պա

Կոռպերատիվում կա — շաքար, լույսի, կապի ու շաք ուրիշ ապրանքներ: Արդի նոր կոռպերատիվներ բաց անել

Սովորիր, սովորիր, սովորիր

Բատրակ, սովորի՛ր: Բանվոր, սովորի՛ր: Լենինին լսե՛ք — սովորե՛ք: Պարտա՛յ մի մնացե՛ք: Ուսումնարան գնացե՛ք:

Բատրակի՞նք ոգնում ե բատրակին, վոր սովորի՛: Բատրակ Սարոն բանվ ը Պետրոսին նամակ ե գրում:

Սս

Արևիկի Անարոս,
իմ քուր. Առաջն գալիս ե քո մոտ.
Ոգնիր, վոր նա լավ սովորի: Ենպես
շուր սովորի, վոր միքանիսսիս
անկ նամակ գրի:

Բարեկամությամբ

քո Ասրո:

Քաղաք

Կոմունան Դուկասին ուղարկեց քաղաք, վոր շարքացան մեքենան նորոգել տա: Նա գնաց բանվոր Գեղամի մոտ: Մեկտեղ մեքենան տարան արտելի վարպետի մոտ:

— Վարպետ Մաղաք, ես մեքենան պիտի նորոգես:

— Շատ լավ:

— Քանի որից պատրաստ ե լինելու:

— Եզուց վաղ արեք տարեք:

Մի որ անց Դուկասն ասաց Մաղաքին.

— Վարպետ, ապրեն, շատ լավ ես նորոգել:

— Ապա. տեսնո՞ւմ ես՝ կասես բոլորովին նոր լինի:

Ղ.Գ

Պուկաս, գեղում ասա, վոր մենք նորոգում ենք՝ մանգաղ, ուրազ, կայքիս, շարապան մեքենա, փրակրոր:

Ընկ. Լենինը

— Բատրակ ընկեր, ո՞վ ե քո բարեկամը:

— Ընկեր Լենինը:

— Բանվոր ընկեր, ո՞վ ե քո բարեկամը:

— Ընկեր Լենինը:

— Ո՞վ ե մեր ղեկավարը:

— Համկոմկուսը:

— Բանվոր ու բատրակ ընկերներ, գիտե՞ք Լենինի պատգամը: Ո՞վ ե բոլորիս ասել. — սովորիր, սովորիր, սովորիր:

— Ընկեր Լենինը:

ԸԸ

Գիրք կապում ե բոլոր փետրի բանավորներին:

Բանվորը վոր գիր սովորի բանավորների կասի շատ ամուրկ լինի:

Դաս

- Քանվորները դաստարանում դաս են սովորում:
- Վճիռն է բանվորների դասագիրքը:
  - «Բանվոր» է բանվորների դասագրքի անունը:
  - Բատրակ Դավոն վճիռ գիրքն է կարդում:
  - «Դեպի կոմունա»:
  - Քանի՞ դաս եք անցել:
  - Տասնուվեց դաս:
  - Ու՞մ դեմ է բատրակի ուսումը:
  - Կուլակի դեմ, տերտերի ու իր սուտ կրօնի դեմ:

ԴԴ.

Բարձրակիմն ու բանվորին
 լինելը բարձրակ ու բանվոր,
 Դաս սովորելը ամենն որ
 Դուք պիտի միշտ անդադրում
 Օրեր կարդաք մեր դարում:

Հովիվը դաշտում դաս է սովորում

Հովիվ Հուսիկը գրել, կարդալ սովորեց:

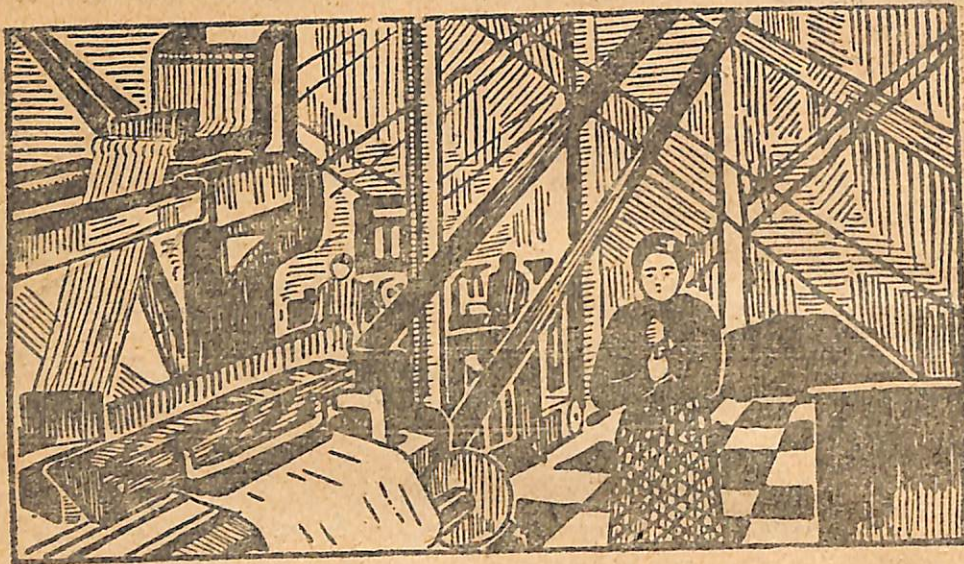
Հինգ ամիս հետո նա արդեն լրագիր եր կարդում: Գիրքը վերցնում եր հետը, հանգիստ նստում հանդում, հեռեվում հոտին ու կարդում: Հեշտ զրբերը կարող եր կարդալ: Կարդում եր դանդաղ ու հասկանում եր:

ՀԵ.

Գարունն եկավ ասպարակամ,
 համար ու արքեր կարմիր հագամ:
 Կոկերիվներ, կոմունարներ
 ակսեպին վարել, ցամեյ
 դաշտը լցին արդարակով,
 փրակորներն աղմուկով:

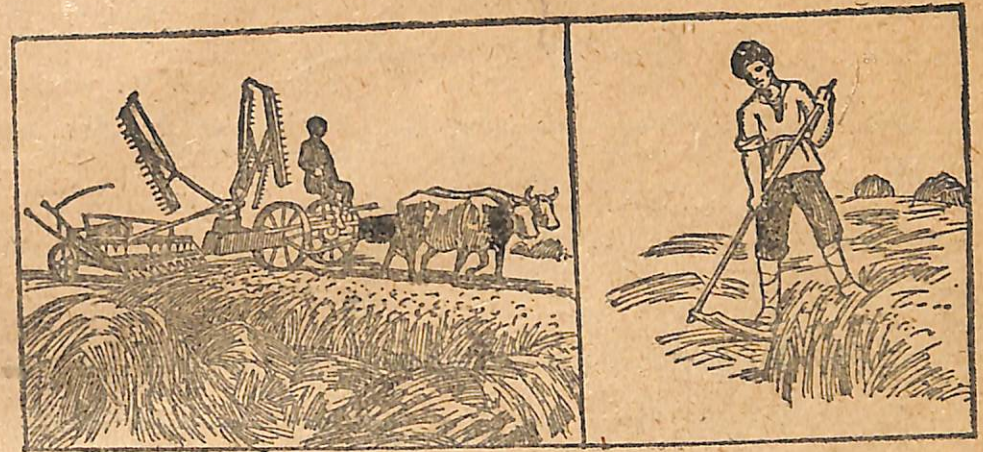
Լենինականի մանածի գործարանը

Լենինականի մանածի գործարանը մեծ է: Գործարանում շատ բանվորներ են բանում, — մի տեղ մանած են պատրաստում, մի ուրիշ տեղ կտավ գործում: Գործարանում մեքենաների աղմուկն է տիրում:

Գործից հետո բանվորները գնում են տուն, ուտում հանգստանում են: Իսկ իրիկունները գնում են աղումբ գեկուցում լսելու, զիրք ու լրագիր կարդալու, կինո տեսնելու:

ԾԾ

Գործարանն ունի բանվորական համրակապարան, ծծկեր մամուլների համար մուր, մամկական հրապարակ: Ծնողները ծծկերներին փամուսն են մուր, մեծ մամուլներին դպրոց կամ հրապարակ, իսկ իրենք գնում են հեյրո գործարան:

Կոլեկտիվի խոտհար մեքենան

Խորենը մենակ եր աշխատում: Նրա խոտը հասել եր: Ուշ եր, պետք եր խոտը հարել:

— Խորեն, գերանդին շատ ուշ է հարում: Հինգ հեկտար խոտը հարում է հինգ որում: Արի մեր կոլեկտիվը: Կոլեկտիվի խոտհար մեքենան հինգ հեկտար խոտը հարում է մի որում:

— Ուղիղ է, խոտհար մեքենան շուտ է հարում, լավ է աշխատում: Կոլեկտիվում հեշտ է աշխատել:

Խորենը մտավ կոլեկտիվ:

ԽԽ

Կոլեկտիվը խոտհար մեքենա ունի
խոտհար մեքենան շուտ է հարում:

1, 2, 3, 4, 5

Արտեղի վոչխարները

Ես տարի արտեղի խոտը շատ երբ Վորոշեցին վոչխար ունենալ:

Վոչխարը շատ ոգուտ կտա: Հիմա բուրդը լավ գին ունի:

Ընկեր Սաչիկին Բորչալու ուղարկեցին վոչխար գնելու: Տասչորս որից հետո Սաչիկը բասնչորս վոչխար բերեց: Ու՛վ է պահելու վոչխարները: Նրանց լավ պետք է խնամել:

Խհարկե բատրակ Գեղամը, վոչխար պահելը հեշտ բան չի. նրանք շուտ են հիվանդանում:

Բատրակ Գեղամը լավ կպահի. նա վոչխար շատ է պահել:

Գեղամին հովիվ կանչեցին ու արտեղի անդամ գրեցին:

22

Անր արքերը քամուցորս լավ վոչխար գնեց: Կուլիվ կամուցեցին — բա արքակ Գեղամին Գեղամը լավ է վոչխար պահում:

6 . 7 , 8 , 9 , 10 ,

Խոզաբուծարան

Մի որ մենք գնացինք պետական Խոզաբուծարան:

Ի՞նչ տեսանք. խոշոր, մաքուր խոզեր:

— Խոզը մաքրասեր է, — ասաց խոզաբուծարանի վարիչ Զավենը: — Ի՞նչ անի նա, վոր չի կարողանում վիզը ծռել, վորպեսզի դնչով մարմինը քորի, մաքրի: Դրանից է, վոր նա քսվում է պատերին: Դուք սիրում եք լողանալ, խսկնա ցեխն է մտնում: Պետք է խոզ պահել, լավ ու մաքուր պահել, շուտ-շուտ լողացնել:

Վորոշեցինք հարց դնել մեր արտելում, վոր խոզ գնի:

24

Զավենը լավ խոչիր է պահում:
Նրանց լավ կիրակրում է ու
ճախար պահում:

Ժ ո ղ ո Վ

Դպրոցում կանանց ժողով էր:

— Ի՞նչ ժամանակի հասանք, — գլուխը շարժելով ասում էր Ոհանը, — կինն ի՞նչ, ժողովն ի՞նչ:

— Ոհան ապեր, աշխարհը լուսավորվել է, — ասաց կոմսոմոլիստ Ժորժիկը, — ի՞նչ գիտես, փոր քո կինն ել ժողով չի գնացել:

— Իմ կինը խելոք է. նա ժողով չի գնա, — ասաց Ոհանը ու գնաց դեպի տուն:

Կինը տանը չեր: Միքիչ հետո ներս մտավ նրա կին Մարանը:

— Մարդ, ժողով գնացի. լավ-լավ բաներ ասացին:

— Ա՛յ կնիկ, ի՞նչ քո բանն է ժողովը. ի՞նչ կարող ես հասկանալ:

— Շատ բան հասկացա. հիմա իմացա, փոր մարդ ու կին իրար հավասար են, փոր կինը պետք է զրազետ լինի. Միքանի որից հետո Մարանը գնում էր սոփորելու:

ժ.ժ

Կիներ հիմա ապարի. նույն կարող է գնալ ժողով, ընտրել ու ընտրվել:

Մեր կոմունան

Գարուն էր, Մոտենում էր ցանքի լավ ժամանակը:

— Վարելու ժամանակը մոտենում է. փոշ գութան ունենե՞ք, փոշ արոր, Ի՞նչպես ցանք անենք, — Հարցը եզպես դրեց չքավորական ժողովում կոմունիստ Հարութը:

— Հարկավոր է միանալ, — ասավ Հարութը, — միացած ուժով փոշ թե գութան, տրակտոր կարելի կլինի բերել. Ի՞նչու սամազարցիք կարող են միանալ ու կոմունա կազմել, տրակտոր բերել տալ, իսկ մենք փոշ:

— Մենք ել ենք ցանկանում կոմունա կազմել, — լսվեց ամեն կողմից:

Ժողովում վորոշեցին կոմունա կազմել:

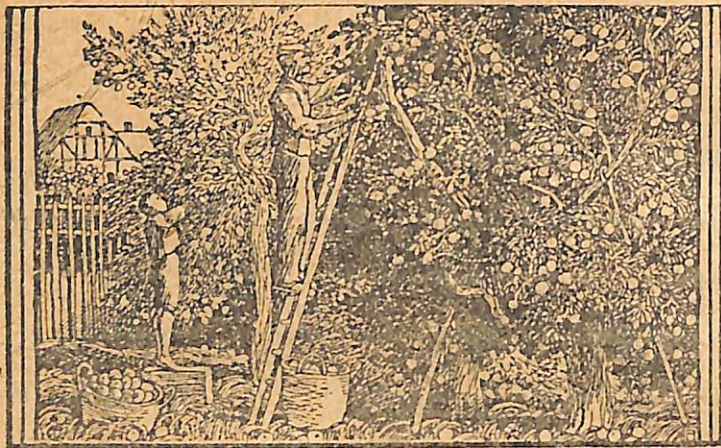
Չորս որից հետո Հարութը բաղադրեց բերեց հաստատված վորոշումը:

— Շուտով մեզ տրակտոր ու խոտհար մեքենա կողարկեն, — ուրախ-ուրախ ասաց նա:

Թ.Թ

Թե ուզում ես բարձր ունենալ. հողդ թող վարի մեքենան. կուլամիտից ապար մալ — Լիթի գրվի մեր կոմունան:

Այգեկութ

— Այ տղա, Պարույր, վաղն այգին բաղում ենք, —ասաց Վրույրն իր փորդուն: — Գնա, այգեգործական արտելին իմաց տուր, փոր խաղողն ընդունեն:

Պարույրն իսկույն վազեց իմաց տալու:

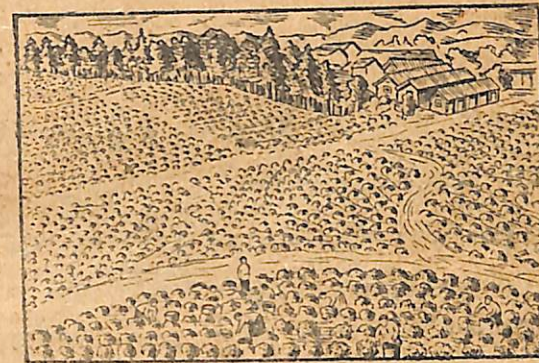
— Լույսը չեր բացվել, փոր Վրույրը զարթեցրեց բոլորին:

Պարույրը, իր մայրն ու քույրը շուտով վեր կացան, նստեցին սայլը և գնացին այգի:

Ծինչև արևի մայր մտնելը խաղող բաղեցին: Մութն եր, փոր պրծան. քաղած խաղողը բթոցներով դրին սայլին ու քշեցին դեպի այգեգործական պահեստը:

ույ

Այգիի լավ մշակիր փոր լավ բիր բա
թի արարիլի անդամ չի անդամ գրվիր

Թեյ

Չինաստանից ստացվում է շատ թեյ:

Թեյ մշակելը շատ ծանր է: Այնտեղ կուլիներն այնքան են աշխատում, այնքան, բայց իրանք շատ չնչին բան են ստանում:

Մեզանում թեյ մշակում են Վրաստանում: Այնտեղ հատուկ բանվորներ կան, փորոնք զբաղվում են այդ գործով:

Բանվորների մեջ կան վրացի, հայ, թուրք, ուսում միջանի չինացիներ:

Բանվոր Նորայրը ծանոթ է թեյ մշակելու գործին:

— Ամեն տեղ թեյ չի բուսնի: Այ ինչ եմ ասում Չակվան, — ասում է նա:

— Այնտեղ շատ հարմար է. թե ողը, թե ջուրը, թե հողը:

եյ, այ

Թեյ մշակում են Չինաստանում, իսկ
Անդրկովկասում միայն Բաթումի
շրջանում:

Յ Ե Ղ Ս Ա Ն

Յեղսանը տիկին Մանյա Յերամյանի աղախինն էր:

Տիկինը նրան որ չէր տալիս:

— Յարաբ, դու յեւ վոր ժողով չգնաս, աշխարհը կքան-
գվի, ելի,—ասում էր նրան տիկին Մանյան:

— Յեթե ժողով չգնամ, բան չեմ սովորի,—պատաս-
խանում էր Յեղսանը:

— Լավ բան են սովորեցնում: Յերես են տալիս: Սո-
վորեցնում են «ընկեր» ասել, աստծուն չհավատար, մեծին
չյսել:

— Ժողով ել կգնամ, լիկկայան ել: Յարդուգն արդեն
գրել-կարդալ գիտե: Յես ինչեւ յետ մնամ:

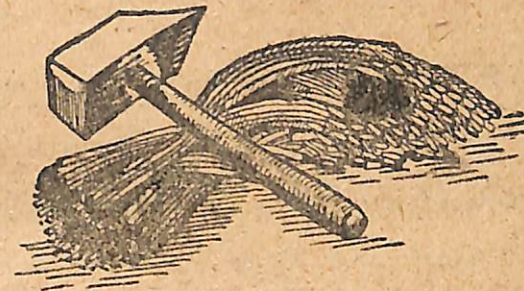
Յերբեք չեմ թողնի, վոր գնաս,—ասաց տիկին Ման-
յան:

— Յեթե իրավունք ունենաս, չես թողնի,—ասաց Յեղ-
սանը:

— Ի՞նչ, ի՞նչ, յես իրավունք չունեմ: Դուքս կորի իմ
տանից,—ասաց Մանյան, բռնեց նրա մազերից ու դուրս
զցեց նրան բակը:

Յեղսանը գնաց աշխատանքի տեսչի մոտ: Տեսուչը յե-
կավ և գործը տվեց ժողդատարան:

յա, յե

Բանվորն ապրում է քաղաքում և աշխատում է գործա-
րանում: Այնտեղ նա արտադրում է զանազան գործիքներ,
մեքենաներ և ապրանք՝ շաքար, թեյ, սապոն և այլն:

Գյուղացին ապրում է գյուղում և պարապում է գյու-
ղատնտեսությամբ: Նա արտադրում է զանազան մթերքներ՝
ցորեն, ալյուր, գարի և այլն:

Գյուղացին իր արտադրած մթերքները տալիս է քաղաքին
և զրա տեղ ստանում կտորեղեն, շաքար, աղ, լուցկի, սապոն,
զանազան գործիքներ ու մեքենաներ, գիրք, լրագիր և ուրիշ
ապրանքներ:

յեվ, և

Աշխատանքի փեսուքը պատասխանա-
լիություն չունի: Ամեն ինչ Յերամյա
նին Յեղսանին գործից հեռացնելու համար:

Նոյեմբերի 29-ը

Դաշնակների ժամանակ Յերևանը և ամբողջ Հայաստանը վատ որեր եյին ապրում:

Ալան- թալանը, սովը քայքայել եյին յերկիրը. խուլ անկյուններով անկարելի յեր անցնել: Ամեն տեղ վտանգ եր սպառնում:

Դա բուրժուական Հայաստանն եր, դաշնակների Հայաստանը:

Բանվորներն ու գյուղացիներն ապստամբեցին: Կարմիր բանակը Հայաստանը մաքրեց խմբապետներից և բուրժուաներից:

Հայաստանը խորհրդային դարձավ:

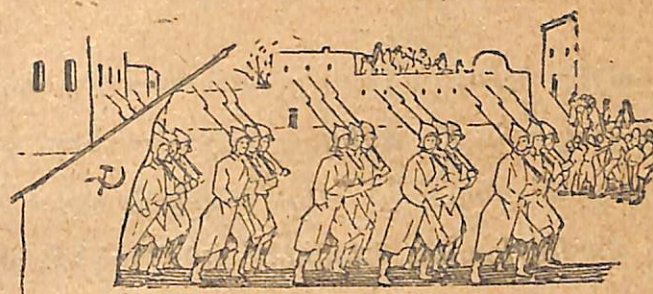
Հայաստանում սկսվեց սոցիալիստական շինարարություն:

Գյուղացիները կոլտնտեսություններ, արտելներ են հիմնում: Սկսվում ե նոր կյանք:

Դա նոր Հայաստանն ե. խորհրդային Հայաստանը, յեղբայրացած մյուս հանրապետությունների հետ:

Յու, յի

Հայաստանի խորհրդայնացումը
յեղավ 1920 թվի Նոյեմբերի 29-ին:

Կարմիր բանակի մուտքը Յերևան

Ժամը յոթին, յերբ լույսը նոր եր բացվել, Պարույրը յեկավ մեզ մոտ:

Յերբեր յես նրան աղբյուս ալալված չեյի տեսել: Արդյոք բան ե պատահել: Նա թեև գուշնը զցել եր, բայց տխրության նշույլ չկար յերեսին: Նայեց չորս կողմը, մոտեցավ և կամաց ասաց.

— Աչքդ լույս, շուտով մերոնք գալու յես:

— Այո, վերսեղից իմացար, — հարցրի յես:

— Գարաժում աշխատողներից իմացա: Մարդու չասես նույնիսկ բույր Յեսթերին ել: Լսող նայող չկամ:

— Չե, մի վախենա: Հանգիստ գործիդ յեղիր:

Պարույրը գնաց:

Չանցավ յոթ որ, յերբ յեկան մերոնք:

Կարմիր զրոշակները ծածանվում եյին Յերևանում: Բանվորներն ու գյուղացիներն ուրախությամբ դիմավորում եյին Կարմիր բանակին:

Ջրանցքներ

Սորհրդային իշխանութիւնը Հայաստանի աշխատավոր գյուղացուն բացի հողից տվեց նաև ջուր։ Նոր կառուցված ջրանցքները շատացնում են մեր ջրովի հողերը։ Մինչ այժմ կառուցվել են Եվջիլարի, Շիրակի, Եջմիածնի, փոքր Սարգարաբաղի, Շահումյանի, Այդր-գյուլի և մի շարք այլ ջրանցքներ։ Այժմ կառուցվում են՝

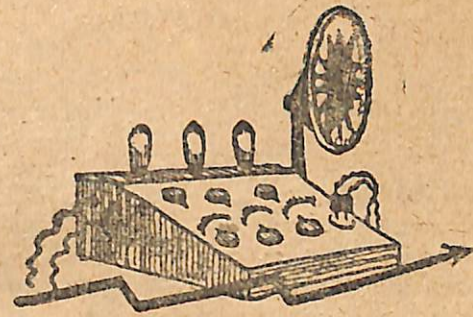
1. Ղոերը ջրելու յեն 50 հազար հեկտար ու նստելու յե 21 միլիոն ուղբլի։
2. Արագդայանը ջրելու յե 20 հազար հեկտար և նստելու յե 3 միլիոն 400 հազար ուղբլի։
3. Ձանգիրասարը ջրելու յե 13 հազար հեկտար և նստելու յե 3 միլիոն 200 հազար ուղբլի։
4. Մեծ Սարգարաբաղի ջրանցքը ջրելու յե 45.000 հեկտար։

Հնգամյակի վերջում մեր ջրովի հողերն ավելանալու յեն 154. 900 հեկտարով։

21

Հէյ ջա՛ն

Հէյ ջա՛ն, ինչ սիրո՞ւն եւ մեր յերկիրը սաւեւոի։

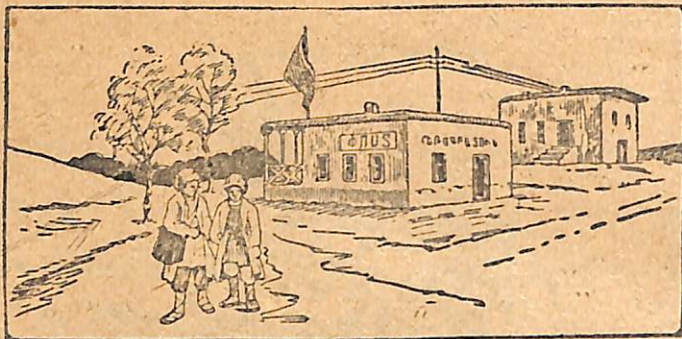
Ռադիո

Նորաշենի ակումբում ռադիո դրեցին։
 Ժամը 12-ին ակումբը լիքն էր մարդկանցով։
 — Դատարկ բան ե, — ասում էր Ռուբենը, — ո՞վ ե տեսել, Վոր առանց թելի հեռագիր լինի։
 Բոլորն ապշեցին, յերբ հանկարծ պարզ լավեց Յերևանից խոսող բժշկի գրույցը բուլթեշի մասին։
 Պառավ Ջավոն գլուխը մոտեցրել էր ռադիո-ապարատին, կարծես թե ուզում էր խոսողին տեսնել։ Յերեք ժամ ռադիոն խոսում ու յերգում էր։
 — Այ ըեզ սավետական իշխանութիւն, — գլուխները շարժում էին ծերերը։

Ռո

Տարվա սովխուեր՝ հունվար, փետրվար, մարտ, ապրիլ, մայիս, հունիս, հուլիս, ոգոստոս, սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր, դեկտեմբեր։

Փոստ

Փանոսի յեղբայրը ծառայում էր Կարմիր բանակում: Նա նամակ պետք է գրեր յեղբորը, բայց գրել-կարդալ չգիտեր:

Մի շաբաթից հետո միայն մի աշակերտ գրեց Փանոսի նամակը: Փանոսի նամակը փակեց ծրարում ու Փարբուց Աշտարակ գնաց:

Փոստում նամականիշ գնեց, փակցրեց ծրարին ու մեկնեց վարիչին:

— Ընկեր, գցիր փոստ-արկղը, — ասաց վարիչը, բայց նկատելով, վոր հասցեն չէր գրված, ասաց.

— Հասցեն գրի:

— Գրել չգիտեմ, ասաց Փանոսը:

— Ասա յես գրեմ:

— Յերևան...

— Հեռո:

— Կարմիր բանակում է ծառայում, — ասաց Փանոսը:

— Վճր գնդում, վճր վաշտում:

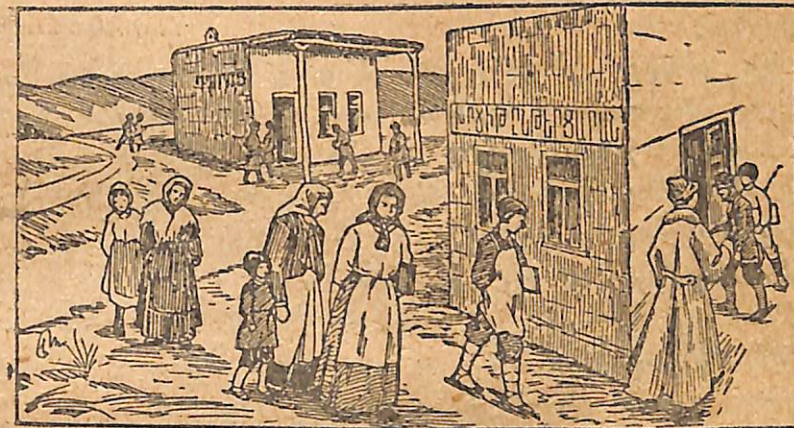
— Չեմ հիշում, նրա նամակը հետո չի:

— Ա՛ռ, գնա գյուղ, հասցեն գրել տուր, նոր ուղարկի:

Փանոսը շատ էր բարկացած: Վորոշեց, ինչպես լինի, գրագիտություն սովորի:

Փ փ

փոստ - երեսգրասարանը կարելի
է բաժանարար գրվել բոլոր
կուգրիբին:

Խրճիթ - ընթերցարանում

Ուշ աշուն էր: Յերեկոները յերիտասարդները հավաքվում էին Խրճիթ-ընթերցարանը:

— Ընկերներ, մեզանում ՊԱՁԸ - Ավիաբիմ բջիջ կա, — ասաց կոմսոմոլի բժիշկ քարտուղարը: — ՊԱՁԸ - Ավիաբիմը յերկրի պաշտպանության գործին է հետևում: Պետք է անդամ գրվել:

Ուզում ենք գրվել, — լսեմ կողմից ասացին յերիտասարդները:

— Ընկերներ, բացի ՊԱՁԸ-Ավիաբիմը, մեր Խրճիթն ունի այլ անկյուններ, ինչո՞ւ չեք մասնակցում այդ անկյունների աշխատանքներին, — ասաց Խրճիթ-վար Տաճատը: — Մեզանում կա նաև սնաստփածների խմբակ:

Յերիտասարդները բոլորը վորոշեց ն մասնակցել Խրճիթի աշխատանքներին և գրվեցին խմբակներում:

Ճ ճ

Խրճիթ-վար Առաքարը լավ է
սրահում Խրճիթ ընթերցարանը:

Առաջ և հիմա

Ձմեռ եր:

Ձյունը յեկել, կիտվել եր փողոցներում: Գյուղացիք ամեն զիշեր հավաքվում էին սրահ-հրա ողան զրույց անելու:

— Ախպեր,— շարունակեց Թաթոս բիձեն,— ես նոր անունները չեմ կարողանում միտս պահել— գյուղիս ուրիշներդ, կոմիտե, կոմսոմոլ:

— Արեհին մեռնեմ եղ անունները դնողին,— ձայն տվեց ձկնորս Ջավադը չիբուխը բերնից հանելով:— եղ անուններն ազատեցին մեզ պրիստավից ու քյոխվից: Ձիւռ պես աշխատում էինք, դառը դատում: դատարկ նստում:

— Ել ասում ես ու թողնում: հագլիվ մարդու շարք ընկանք, թե չե առաջ տավարը մեզնից լավ եր:

Այդ ժամանակ ներս մտավ Թաթոս բիձու տղա կոմսոմոլ Փանին և ծիծաղելով ասաց:

Այ պառաւմներ, ելի ձեր հին փեշմէկն եր բանացնում: քանի անգամ եմ ասել՝ յեկեք խրճիթ-ընթերցարան, համ մաքուր, համ տաք, համ ել զիրք ու լրագիր կկարդան ձեզ համար:

— Լավ ես ասում, յես ու իմ հոգին,— վրա բերեց Թաթոս բիձեն:

Այնուհետև ծերունիները, սկսեցին հաճախել խրճիթ-ընթերցարան:

28

Խնչող Ռֆիւան մի որում հնչում

ի 5 եփկրար:

Խնչող Ռֆիւան արժի 180 և 200

ուրբի:

Ֆիզկուլտուրա

Սաֆարը առավոտները շուտ եր վեր կենում: Ընկերները նկատել էին այդ:

— Սաֆար, այդքան շուտ, առավոտներն ուր ես գնում,— հարցրին մի որ նրանք Սաֆարին:

— Ֆիզկուլտ խմբակի անդամ

եմ,— գնում եմ խորաոճառի ակումբ:

Այնտեղ մի ժամ պարապում ենք ֆիզկուլտուրայով:

— Ի՞նչպիսի վարժություններ եր անում:— հարցրեց նրան Փրիզոնը:

— Կես ժամ ֆիզիկական վարժություններ, կես ժամ խաղեր— ֆուտբոլ, թուիչքներ, սառը ջուր, կես ժամ ել ռազմական պարապմունք:

— Մեզ ել չե՞ն գրի, վոր գանք:

— Ի՞նչու չե. բայց ավելի լավ կլինի մեր կուեկտիվին կից կազմենք մի խմբակ:

Վորոշեցին հարցը դնել կուեկտիվի ժողովին:

Ֆ ֆ

Ֆիզկուլտուրան ամրացնում և մարդու մարմինը: Ֆիզկուլտուրան անհրաժեշտ է բոլոր բանվորներին և գյուղացիներին:

ԱՅԲԲԵՆ

Աւ, Բբ, Գգ, Դդ, Եե, Զզ, Էւ, Թթ
 Ժժ, Իի, Լլ, Խխ, Ծծ, Կկ, Հհ, Զզ,
 Ղղ, Ճճ, Մմ, Յյ, Նն, Շշ, Ոո, Զզ,
 Պպ, Զզ, Ռռ, Սս, Վվ, Տտ, Բբ, Ճճ,
 Փփ, Քք, Ֆֆ, Ոոռ, Լ

Աւ Բբ Գգ Դդ Եե Զզ Էւ
 Թթ Ժժ Իի Լլ Խխ Ծծ Կկ
 Ղղ Զզ Մմ Յյ Նն Շշ Ոո
 Զզ Պպ Ռռ Սս Վվ Տտ Բբ
 Ճճ

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ԹՎԵՐ

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
 17, 18, 19, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100.
 I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII.

Ա	Ա	ա	ա	ա	Բ	Բ
Բ	Բ	Գ	Գ	Գ	Դ	Դ
Դ	Ե	Ե	Ե	Ե	Ե	Զ
Զ	Զ	Է	Է	Է	Ը	Ը
Ը	Ը	Թ	Թ	Թ	Թ	Թ
Թ	Ժ	Ժ	Ի	Ի	Ի	Լ
Լ	Լ	Խ	Խ	Խ	Ծ	Ծ
Ծ	Կ	Կ	Կ	Հ	Հ	Հ
Հ	Ճ	Ճ	Ղ	Ղ	Ճ	Ճ
Ճ	Մ	Մ	Մ	Մ	Մ	Յ
Յ	Ն	Ն	Ն	Ն	Ն	Ն
Ն	Շ	Շ	Շ	Շ	Շ	Շ

Պ	Պ	Պ	Չ	Չ	Չ	Պ
Ս	Ս	Ջ	Ջ	Ռ	Ռ	Ս
Ս	Ս	Ս	Ս	Վ	Վ	Վ
Տ	Տ	Ս	Ս	Ս	Ր	Ր
Ր	Ր	Ց	Գ	Գ	Փ	Փ
Փ	Փ	Ր	Ր	Փ	Փ	Փ
Վ	Վ	Վ	Վ	Վ	Վ	Վ
Վ	Վ	Վ	Վ	Վ	Վ	Վ
1	1	1	2	2	3	3
4	4	5	5	6	6	7
7	8	8	9	9	0	0

ԳՅՈՒՂԸ ԿՈԼԼԵԿՏԻՎԱՑՄԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

ԿՈԼԼԵԿՏԻՎ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Հայաստանի Կենսագործիկ
նորոգիչ Նախագահ՝
Ա. Անանյան

Չքաղորդ և միջակ գյուղացին արդեն վերջնականապես համոզվում է, լոր կոլեկտիվ տնտեսությունը ձեռնարկում լինի:

1927-28 թվին Հայաստանում ընդամենը լինել է 55 կոլտնտեսություն, 28-29 թվին 178, 29-30 թվին՝ 408 և 31 թվին 593 Դրանցում ընդգրկված տնտեսությունների թիվը՝ 27—28 թվին—500 տնտեսություն, 28-29 թ.—4.350, 29—30 թ.—21 հազար 400 տնտեսություն և վերջապես այս տարի 43 հազար տնտեսություն պետք է լինի:

Դա նշանակում է, լոր այս տարի Հայաստանի տնտեսությունների 25 տոկոսն, ընդգրկվելու լինի կոլտնտեսությունների մեջ: Իսկ բամբակագործական շրջաններում այդ տոկոսը պետք է հասնի 50-ի, այսինքն 100 տնտեսությունից 50-ը կլինի կոլտնտեսություններում:

Հ Ա Ր Ց

1. Քանի տնտեսություն կա ձեր գյուղում.
2. Դրանցից քանիսն են կոլտնտեսություններում:

ՃԱՆՆ ԻՄ ՍԱՎԵՏԻ ՅԵՐԿԻՐ

Պարմիր ու գեղեցիկ լեռներ,
տոկուն ու խնդուն լիճ լեռներ,
գնդում ևս դու կախառ ու բուսոր,
հեյ, ջան, սավետի լեռներ:

Վառվում ես դու վորպես բուրա,
հեյ, ջան, սավետի լեռներ,
կայծերդ թռչում են հեռու,
հրդեհում սրտերն ամենքի:

Թնդում ե աշխարհը թնդում,
վերջին գոռ փոթորկի շնչից,
խակ ազատ սավաթի յերկրում
նոր կյանք ու խնդուն ետիրում:

Ջան, իմ սավաթի յերկիր,
Վասկեվառ արևի յերկիր,
հին կյանքը խորտակող յերկիր,
յուսավո կյանք կերտող յերկիր:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

խնդուն—ուրախ:
կերտող—շինող:
գոռ—ահեղ:

ԱԳՐՈՄԻՆԻՄՈՒՄԸ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ագրոմինիմում կոչվում ե գյուղատնտեսության այս կամ այն ճյուղին վերաբերող այն աշխատանքների խումբը, փորձը հնարավոր են և պետք ե կատարվեն պարտադիր կարգով:

Այժմ ծանոթանանք բանջարաբուծական տնտեսությունների տարբեր սեկտորների համար մշակված ագրոմինիմումներին:

1. Դաշտից հավաքել և հեռացնել բոլոր քարերը:
2. Կատարել աշնան խոր վար (17—22 սանտիմետր):
3. Հողի մշակման ընթացքում (վար, փոցի, փորել) միշտ հավաքել մոլախոտերը:
4. Ցանքսի 25 տոկոսը պարարտացնել գոմաղբով:
5. Տնտեսության մեջ գտնված վառարանի և թոնրի մոխիրը պահել անձրևներից և ձյունից պաշտպանված ծածկի տակ և վաղ գարնանից փոխադրել բանջարանոց:

6. Տնտեսության մեջ գտնված բոլոր տեսակի թափթփուկներից (կարտոֆիլի, սոխի, զանազան մրգերի կեանքներից, չգործածվող փետուրներից, շորի կտորտանքից, կերակրի մնացորդներից, սենյակի աղբից, լվացքաջրերից, թոշուկների և մարդու կզկզանքից, ինչպես և մարդու ու անասունների մեզից) պատրաստել բակում խառնադր (կոմպոստ), վաղ գարնան բանջարանոցի հողը պարարտացնելու համար:

7. Կատարել վաղ գարնան կրկնահերկ, փորպիսին վերջացնել ցանելուց կամ սածիլելուց 15 ու առաջ:

8. Ցանքսը, սածիլելը, քաղհանը, նոսրացումը և բզատումը կատարել իր ժամանակին:

9. Յուրաքանչյուր ջրից հետո, յերբ հողը եղի գա, շարքերի և բույսերի մեջ-տարածությունները փխրացնել ու միշտ մոլախոտերից ազատելով՝ սև պահել:

10. Բանջարանոցները ջրել ամենաքիչ չափով և ջրի նկատմամբ խնայող լինել:

11. Բանջարանոցի շրջապատի և ճանապարհների յեզրերին բուսած մոլախոտերը քաղել մինչև ծաղկելը:

12. Շերինայով վարակված բույսերը անմիջապես հեռացնել բանջարանոցից և այրել:

13. Ախտահանել պամիդորի սերմը 1:1000 սուլեմայի լուծույթով:

14. Կատարել պամիդորի նախազգուշական սրսկում մի տոկոսանոց բորդոյան հեղուկով յերկու անգամ, մեկը ծաղկման առաջին շրջանում, իսկ մյուսը կրկնել 10—15 օրից հետո:

15. Կաղամբի տերևների վրայից ձեռքով հավաքել կաղամբի թիթեռների ձվերը և թրթուռները:

16. Բանջարանոցային տարածված վնասատուների (կաղամբի թրթուռի, արջուկի՝ իշախառանչ) և մյուս սրնկային հիվանդությունների դեմ պայքարել քիմիական միջոցներով, գյուղատնտեսների ցուցմունքներով:

17. Բերքի հավաքելը կատարել իր ժամանակին, չքաղել խակ, կամ չթողնել փոր շատ հասնի:

18. Բերքը հավաքելուց հետո, բոլոր մնացորդները խնամքով հավաքել, անասուններին կերակրելու համար:

19. Գարնանը չորացնել, ոգափոխել և ախտահանել բանջարապահեստները (ամբարներ, նկուղներ):

20. Բանջարեղենները ամբարելուց առաջ խնամքով ցամաքեցնել:

ԱԳՐՈՄԻՆԻՄՈՒՄԸ ԿՈՆԵԿՏԻՎ ՅԵՎ ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Բացի լանհատական և գյուղատնտեսական ընկերությունների ագրոմինիմումներից, կոլեկտիվ և խորհրդային տնտեսությունները պարտավոր են.

1. Պատրաստել տաք և սառը ջերմոցներ, փորնոց միջոցով բավարարել թե իր և թե հարեան չքափոր-միջակ աշխատավորական

անտեսութիւններն պամիզորի, տաքդեղի, բաղրջանի և կաղամբի շերտացային վաղահաս սածիլներով:

2. Կիրառել բանջարանոցային ներքին ցանքսաշրջանառութիւն:

3. Յանել տեսակավոր սերմեր և առանձին փոփոխակներ (վաղահաս և ուշահաս կաղամբ, գալար, պամիզոր):

4. Կաղմակերպել բանջարանոցային սերմաբուծարան:

5. Բանջարանոցային աշխատանքները՝ հողի փաթելը, ցանելը, քաղհանելը և այլն, մեքենայացման յենթարկելը, գործադրելով տրակտոր, հատուկ շարքացան գործիք ճակնդեղի, բողկի, լոբու, սիսեռի ինչպես և ձեռքի ու ձիու պլանետ և բզատու (ակուչնիկ):

6. Հին բանջարապահեստները վերանորոգել և նորերը պատրաստել:

7. Բանջարանոցային ցանքերի տարածութիւնը լայնացնել, կոլխոզի շարքերն ընդունելով անհատական չքավոր ու միջակ աշխատավորական տնտեսութիւններին:

8. Մասնակցել շրջանային և հանրապետական մասշտաբով կաղմակերպվող ցուցահանդեսներին բանջարանոցային աչքի ընկնող նրմուշներով և ցուցադրել այդ ուղղութիւնը ձեռք բերած հաջողութիւնները՝ կոլեկտիվացման, սոցմրցման և հարվածայնութիւն չնորհիվ:

Ագրոմինիմումի լրիվ կիրառումով մենք կբարձրացնենք բերքը և մեր բանվորութիւնն ու աշխատավորական լայն մասսաներին կապահովենք անհրաժեշտ բանջարեղեններով:

Մորը գիտակցելով այս գործի կարևոր տնտեսական նշանակութիւնը, տեղերում կուս. խորհրդային և կոոպերատիվ գծով աշխատող բոլոր կաղմակերպութիւններն ու ընկերները պարտավոր են հսկել, վոր բանջարաբուծութիւն ագրոմինիմումը կիրառվի 100 տոկոսով:

ԲԱՌԵՐ

ագրոմինիմում—ամենակարևոր գյուղատնտեսական գիտելիքների համառոտ տեղեկութիւն:

սեկտոր—հատված, բաժին, ճյուղ:

պլանետ—քաղհանող գործիք, կոլխովատոր:

բզատու—բուգը տալու գործիք (ակուչնիկ):

Բ Ա Մ Բ Ա Վ

Բանվարների, բրիգադան կատարեց եքսկուրսիա դեպի Վաղարշապատի շրջանը, ուր տարածվում են բամբակի դաշտերը: Դաշտերը սպիտակին եյին տալիս. լավ մշակված դաշտերում համապար, ուղիղ շարքերով ձգված եյին բամբակի ցանքսերը: Յողունի գլխին,

աջ ու ձախ փոքրիկ տուփերի մեջ հասել եյին բամբակի սպիտակ, ընթուշ փաթիլները: Կոլխոզի կանայք ուրախ յերգերով ժողովում եյին բամբակը հասած տուփերից, լցնում մեծ կողովները:

— Սրանք դեռ կանաչ են,—ցույց եր տալիս կոլտնտեսուհի Վարդուշը.—դեռ փակված են. յերբ հասնեն, բացվեն, ելի կգանք ժողովելու:

— Մէր եք տանում բամբակը:

— Բամբակագործ գործարան. մենք կոնտրակտացիա յենք կապել Բամբակմիութիւն հետ 20 հեկտար բամբակ ցանելու, ցանել ենք 25 հեկտար, մշակել ենք գյուղատնտեսի խորհուրդներով և բերքը սպասածից ավել ենք ստացել. մրցանակ ենք ստանալու, մեր մսուրն ու հրապարակն ենք հարստացնելու. մենք ենք մշակել բամբակի դաշտերը՝ կանաչ. աղամարդիկ ցանել են, ջրել ու հեռացել:

Ամբողջ որը արեի տակ ենք աշխատում, շատ ենք չարչարվում: Բայց ուրախ ենք, վոր կոնտրակտացիայի պայմանները 100 տոկոսից դեռ ավել ենք կատարել. մսուրն ու հրապարակն ել մեզ շատ են ոգնել, յերեխաների հոգսը մեր վրայից վերցրված եր, լավ ել աշխատեցինք: Մտացել ենք մանուֆակտուրա, շաքար, հագուստ, կոշիկներ:

ԲԱՄԲԱԿԻ ԳԱՇԵՐՈՒՄ

1

Դեռ հեռվից յերևում եյին գլուխները... նրանք շատ եյին. ցրվել եյին յեկել ճերմակ կանաչների մեծ արտում:

Մեզ առաջնորդող մարդը, ընկ. Զեպետը ժպտաց:

— Ես մեր բամբակն ա, շանաք են անում, դրանք մանկավարժական տեխնիկումի ուսանողներն են, մարդիկ յեկել են մեզ ոգնելու. ես ա յերեք որա աշխատում են:

Այս խոսքերն ասելիս նրա աչքերի վրա արտացոլվեց գոհունակութիւն ժպիտը: Նրա հայացքը ասում եր. «դուք գիտեք, թե այս աչկերն ինչքան են սպասել... ինչքան են կարոտել արեւի րեւիքն»:

Մենք առաջ ենք շարժվում:

Յերգում են ուսանողներն ու հավաքում բամբակը: Կռիվ ե, ջահել բազուկներն ու հողի կռիվն ե, աչնպես անդիջում ու հուզող:

Այստեղ ել փայլում են ջահել ու հուրհրան աչքերը:

— Բարե ընկերներին բարձրաձայն ասում ենք մենք:

Բարե պատասխանում են նրանք: Նորից յեռում ե աշխատանքը. ջահել բազուկները մաքառում են ճերմակ դաշտերում:

— Ե՛հ, ընկերներ, բոլա բանք, լեկեր ճաշի. զիմում ե Ձեպե-
տը ուսանողներին:

Քիչ անցած բոլորն արդեն նստած են ճերմակ պիւռոցի շուրջը,
ճաշի յեն նստում 100—150 հոգի:

— Գիտե՞ք ընկերներ, մենք չեյինք ուզում, վոր կոյտնտեսու-
թյունը հաց պատրաստի մեզ համար, թող նրան փառս չլիներ, բայց
ընկեր Ձեպետը մեզ չսեց. — Ուսանողները զիմում են մեզ: Ջրուց,
յերգ, հարց և պատասխան, աշխատանքի յեռանդ: Այն վոր գիմնա-
զիան ե մտածել ու արել այսպես...

Յերեկո լի: Ուսանողների զեկավար Լևոնը հայտնում ե, վոր
պիտի գնան:

— Վոչ հայտարարում ենք մենք. դեռ աշխատանք կա, չի կա-
րելի թողնել բամբակը:

— Ձի կարելի վճռական ու կտրուկ հայտարարում են նրանք:
... Գյուղի խրճիթումն ենք, գրական յերեկո լի:
Ընկ. Շալոնը հայտարարում ե.

Բոլորս, թե գյուղացի թե ուսանող ձեռք-ձեռքի տված վաղը
գիմելու լենք կոյտնտեսութան արտերը բերքհավաքի աշխատանք-
ները շարունակելու: Վաղը հարվածաշունչով, որ ե մեզ համար:
Ուռն, թնդում ե գյուղական ակումբի պատերը: Առավոտյան նո-
րից արշավում են ճերմակ գլուխները: Ժպտում են ճերմակ կա-
կաջները:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅՍՏՐՈՒԹՅՈՒՆ.

հուրհրան—վառվուռն.

կակաջներ—լալա (ծաղիկ ե).

գիմնագիա—ցարական ժամանակի միջնակարգ դպրոց.

7. ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Գորտը տղեղ ե. նրան չեն սիրում: Նա վախենում ե ու փախ-
չում մարդկանցից. մարդիկ վոչնչացնում են գորտին: Իսկ լեթե նա
խոսել կարողանար, ինչեր կպատմեր.

Նա կպատմեր, թե որական քանի-քանի միջատներ, ճիճուներ
և ուրիշ փառաստուններ ե վոչնչացնում, վորոնք փաստում են բանջա-
րանոցներին:

Իսկ նրա մասին պատմում են, վոր նա թունավոր ե, նա կա-
րող ե ցատկել մարդու լերեսին և այլն և այլն:

Իհարկե այդ բոլորն անհեթեթություններ են:

Գորտը թունավոր չե, նա յերբեք մարդու յերեսին չի ցատ-
կում: Միայն չպետք ե ձեռք տալ գորտին. նա խուլեր ունի, վորից
հեղուկ ե դուրս գալիս. այդ հեղուկից մարդու կաշին քոր ե գալիս:

Պաշտպանեցեք գորտերին: Դրանք ոգտակար կենդանիներ են,
վոչնչացնում են փառաստու միջատներին:

Ահա և մի ուրիշ որինակ:

Շատերը սխալ հասկացողություն ունեն նաև չղջիկի մասին:
Նա վոչ մի փառս չի հասցնում մեզ. իսկ նրա տված ոգուտը շատ
մեծ ե:

Յերեկը նա վատ ե տեսնում և ամբողջ ժամանակ ծառի փշա-
կում կամ տանիքի տակ բնում ե: Վորսի լի դուրս գալիս միայն
լերեկոները: Այդ ժամանակ նա սկսում ե կոտորել միջատներին:

Պաշտպանեցեք չղջիկներին:

ԲԱՌԵՐ

հեղուկ—ջուր և ջրանման մարմիններ.

անհեթեթություն—անմտութուն, անհավանական բան.

չղջիկ—«թռչող մուկ»:

ԹՐԹՈՒՐՆ ՈՒՏԻ, ԶՈՐԱՆԱ, ԽԵՂՔ ԲՈՍՏԱՆՉԻՆ ՉՈՐԱՆԱ

Այ, բոստանչի,

բոստանչի,

բոստան դնի,

մի բան չի,

բոստան դնի

ի՛նչ ոգուտ

լեթե չատ

չեկամուտ.

ունես հազար

խնասի,

հազարն ել քեզ

թշնամի.—

կարկուտ, խորշակ,

տոթ, քամի,

ել ի՛նչ հաշվեմ

մի առ մի.

յեկ ու քրտինք

դու թափի:

բա թիթեռ

կաղամբի.

անպիտանը

թարսի պես

քողը գլխին

հարսի պես,

գիշիլ-ցիբեզ

սո՛ւս և ո փուս

մազ ե շինում
ամեն բույս,
դեհ դու ցանի
կանաչի,
թիթեռն ուտի
ու աճի.
արի, ընկեր
բոստանչի,
խերդ ու շառ-
ճանաչի:
Են աշխարհը
դու ճամպի

տունդ քանդող
թրթուրին,
քո խնամի
թիթեռին,
նրա ածած
ձվերը—
եղ խնամուղ
նվերը,—
թե չե, քո հին
հանճարը
տուն չի բերի
բանջարը:

ՀԱՐՑԵՐ

1. Ի՞նչ փաստաբաններ են ձեզ հայտնի.
2. Ի՞նչպես եք պայքարում դրանց դեմ:

ԳԵՂՋԱՎԱՆ

Արևն յերավ շողքը գցեց,
Հանդի վրա Սոնա ջան.
Հորձանք տվեց ու սվսվաց
Վոսկի արտը շորշորան:

Ցորնի արտը տես ինչպես վառ
Շողշողում ե անուշ ջան,
Վոսկեծամիկ աղջկա նման—
Նազկտում ե Սոնա ջան:

Ջրանցքն եկավ արտը ջրեց,
Արտը աճեց անուշ ջան,
Հասկը ելավ հերկը ծածկեց
Արտն հասել ե Սոնա ջան:

Քաղաքից տես, ի՞նչ ե բերել,
Կեպիավոր են տղեն,
Մեր հանդերին խինդ ե բերել
Ու տրակտոր—են տղեն:

Թեղ քշտի, գնանք արտը
Կոլեկախով հունձ անենք,
Լիքն ե լերգով ես իմ սիրտը,
Են մաշինով հունձ անենք:

Արևն յերավ արտը ծփաց,
Քամին յերգեց անուշ ջան,
Մեր մաշինը արտը գնաց,
Դե շտապիր Սոնա ջան:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

հորձանք տալ—շարժվել, տատանվել (ջրի ալիքների պես).
շորշորան—շարժուն.
նազկտել—նազ անել, «կոտորովել»:

ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼ ԳՅՈՒՂԸ

1

Ինտերնացիոնալ գյուղ: Այսպես ե կոչվում փոքրիկ այն գյուղը,
վորի առաջ ձգված են բամբակի դաշտերը՝ Ջրանցքների խիտ ցան-
ցով պատած:

Այդ գյուղն իրոք վոր բաղմապիսի ազգութիւնների մի իսկա-
կան ինտերնացիոնալ ե: Բնիկ հայերին յեկել խառնվել են առերի-
ները, ապա հրեյաները, մի բանի տուն յեղդի խաշնարածներ, նաև
սատունցի աշխատավորների մի խումբ:

Յե՛վ գարունը բացվելուն պես սկսվեց ազգութիւնների իսկա-
կան միավորումը:

Արագությամբ կազմակերպվեց «Ինտերնացիոնալ» կոլեկտիվը:
— Մեր գյուղն իսկական ինտերնացիոնալ պետք ե լինի:

«Ինտերնացիոնալ» սիստեմի տրակտորները մի քանի որում
շուռ տվին կոլտոգի հողը: Շաբաթացանը կոկիկ շարքերով բամբակի
սերմը պահ տվեց հողին: Յե՛վ բամբակը բոյ քաշեց ու փաթեթամ-
ցավ կոլտոգի դաշտերում:

Բամբակի, ապրեշումի փաթիլները ժպտացին աշնանային արևի
տակ: Յե՛վ հայ, ասորի, հրեյա գեղջկուհիների խմբերը ամեն առա-
վոտ «ուռաներով» մտան դաշտը և գեղջկական յերգերով ու հա-
նաքներով սկսեցին չանաքը:

Կոլտոգի հարևան Նիկոլը մի հեկտարից 16 փութ վերցրեց, ա-

տորի Անարոնը 18 լիտրից (մոտ 3 — 4 հեկտար) 6 փութ հաղիվ ստացավ և ափսոսաց, վոր կոլխոզ չի մտել: Իսկ կոլխոզը կրկնակի բերք է ստացել:

Կոլխոզի հեկտարի վրա 29 բանվորական որ է գնացել, անհատականի՝ 45—50-ի զվմաց:

Կոլխոզը մեքենաներ ու ֆուրգոններ ունի:

Այս ինչու սկսվեց հասանքը դեպի կոլխոզ:

Գարնանը առորի Միխայելի կոմյերիտական վորդին շատ հորդորեց հորը կոլխոզ մտնել: Չեղավ:

— Բալամ, դու հալա ջանել ես, մի կաց տեսնենք ինչ է դուքս գալիս:

2

Հեշտ չեք միանգամից պատկերահան «Ոջախը» թողնել: Մանավանդ, վոր հարևանների, «մի բանիսը» փախսում ելին:

— Հը՛մ, փորացավ ունես, կոլխոզը 9 հաղար մանեթ պարտք ունի, բալամ, ձեզ ուզում են քալալ գցեն, պարտքը շինքներիդ գնեն:

— Եդ ալլորները սատկած եշի լեն ման գալիս, վոր ճնալերը քաշեն:

— Մոտեր հա մոտեր, հը՛մ, եստեղ ել փորացավ կա: Միտք ունեն յերեխերին մոտեր քցեն, վոր կանայք գիշեր ցերեկ քամվեն արևի տակ: Բա...

— Տո, ալիք ու պրծանք, բա յերեխերը, վոր մուսքում մեծացան, ել ծնողներին ճանաչելու լեն, են ա, տավարի պես ել քուր ու ախպեր չի լինելու ելի... խելքներդ հացի հե՛ս եք կերել...

Փուլ կգա ջանք... գատ դուքս լեկողը չի, հիվ ա տեսել, վոր 3 — 4 ազդ իրար հետ աշխատեն, բոկի հալալ ախպերտիքը մի հարկի տակ չեն մեռում, հայն ու առորին, առորին ու ջնուղը իրար հետ յուր կզնան, բոկի խելքի բանա:

Բարգասի մեջ լցվող շոշափելի բամբակը խորտակեց բոլոր խոչընդոտները, կոլխոզի թշնամի երի բոլոր հույսերը: Մարդիկ ուշքի չեկան և սկսեցին խորհրդակցել:

— Հը՛, կասես բան ա դառնում:

— Են ել վնեց...

— Լ...գաթին...

Յեվ առորի Միխայելի բիձան են որը տառերեն «նախշած» իր թուղթը ձեռին ներկայացավ,

— Ասվե՛, յերկուս ու կես դեստոիս ցանեցի իննսուն սել քուլ կրեցի, հողը լցրի, գատ չգառալ, 45 փութ գիրիլ ստացա:

Ջանքն քոմագ ա պետք, քոմագ, համ ել մաշինին բան չի հասնի: Նրա ստեղծողի ըմբռին դուրբան: Գրեցեք մեջք-մեջքի տանք:

Հրեյա Սիմոն բիձեն՝ 70 տարեկան մի ծերունի, լոթի-լոթի շրփացրեց Սողոմոնի ձեռքին:

— Թիխի դա, Սողոմոն ջան, բաղատեր ել դառնանք, հը՛ ջնուղն ով, բաղն ով:

— Տո, դու աղամարդ ես՝ մշակի, հալալ ախպոր պես միասին ուտենք: Յեվ Սողոմոնը ուժգին թափ է տալիս Սիմոն բիձի ձեռքը:

3

Մի բանի տարի առաջ տրակտորն ու շարքացանը նոր եր հող մտնում, իսկ համատարած կոլեկտիվացումը մի հեռավոր ցանկություն եր միայն:

Սակայն, կոլխոզն ու մեքենան անսպասելի ու հասարակ կերպով զարգացման բոլորովին նոր ճանապարհներ բացեցին:

Դյուրգառ Սամսոնը, վոր գյուղ վերադառնալու վոչ մի մտադրություն չուներ, համատարած կոլեկտիվացման լուրն առնելուն պես, իսկույն ստորագրեց կոլխոզի մեջ ընդունվելու դիմումը ու Յերևանում փոստը գցեց:

— Բոլ է, ախպեր, ինչքան սրա նրա համար աշխատեցի: Հաջաթնեցա սրած եմ գալիս հա, ախպիլի կացեք, կոլխոզի ճաշարանի համար ենպես կոկլիկ սեղաններ շինեմ, վոր քեֆներդ գա:

Կոլխոզների գիրկը լեկող նալբանդն ել, գարբինն ել, հյուսն ել առանձին մի լեռանդով են «հաջաթները» պատրաստում այդ նոր ու մեծ գործի համար աշխատելու:

Բամբակն ու մեքենան վարպետ Սամսոնին ու իր ընկերներին գրավում քաշում են աղեպի գյուղ, ուր նրանք իրենց ձեռքով քար քարի, աղյուս աղյուսի վրա, կերտում են, նոր սոցիալիստական գյուղը իր նոր կյանքով, նոր կուլտուրայով ու նոր կենցաղով:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅՈՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

ինտերնացիոնալ—միջազգային.	հորդորել—խրատել.
խաշնարած—հովիվ.	հուղ—ջուղ (հայհոյական մտքով) հրեյա.
սիտեմ—ձև, տիպ.	համատարած—ընդհանուր.
չանար—բամբակը հավաքելը.	կերտել—շինել, կառուցել.

ԹԱՎԱՐՆ ՈՒ ՇՈՒՄԱԼԸ

Ո՞վ չէր ճանաչում Թավարին ու Շումալին: Մարդ կամ, վոր չճանաչէր նրանց: Յերկուսն ել մի բոլի, մի գունդ: Վարում—ծտի պես ելին թռչում. յոթանասուն, ութանասուն փութ բեռնած սայլի տակ աչնպես ելին գնում, հենց ասես ասլան լինելին. ում բեռնած սայլը արխով անցնելիս անիվը խրվում եր ցեխի մեջ, չէր կարողանում հորիկով դուրս բերել, Թավարն ու Շումալն աչնաեղ ելին: Յերկուսով աչնպես ելին հանում սելը, հենց ասես մի տաշեղ են հանում:

Վարդանը պարծենում եր իր գոմեշներով, մեծ ձգտում ունեւ հարստանալու, բոլորից առաջ անցնելու, նուր իսկ միջակութունից թռչելու կուլակների շարքը: Գյուղացիք գիտելին նրա մտադրութունը, մեծ ախորժակը և դիտմամբ «Ճիւղրած» մականունն ելին կպցրել:

Քանի-քանի տեղից ելին լեկել հարուստ գյուղացիները, Վարդանի գոմեշներին չտեսնված զին տվել, քանի-քանի անգամ ելին հարեանները խորհուրդ տվել նրան, վոր գոմեշները ծախի, կորցնի գլխից, նրանց պատճառով կըսկի մեջը չընկնի, իր ընտանիքը չգժբախտացնի. բայց Վարդան ապերը չէր համաձայնվում: «Ավելի լավ ա գերեզման մտնեմ, քան Թավարն ու Շումալը իմ հայաթից դուրս գան. նրանց գլուխն եմ դռանը պիտի թաղվի». — պատասխանում եր նա վճռական կերպով:

* * *

Մի որ ձեն ընկավ թե՛ «գեղը մի մաշին ա գալիս, վոր որը քսան-յերեսուն դեռյատին տեղ վար ա անում, թե մի ամսում կարա սաղ գեղի վարն անի ու ել վոչ գոմեշ ա հարկավոր, փոչ չեզ»:

Մի կիրակի հեռվից լսվեց մի ինչ-վոր դռողը ուց: Վողջ գլուղը թմբի գլուխ դուրս լեկավ: Բոլորն անհամբեր սպասում ելին: Յեմավորելու: Մի ժամ չանցած, վերջապես թմբի լետից լերեաց լերեխներով շրջապատված տրակորը, վրեն մի մարդ նստած հետը մի քանի ձիավոր, և կանգնեց գյուղացիների մեջ:

Վարդան ապերն ել, վոր այդ ժամանակ հեռվում կանգնած քյաթիւղանների հետ չիբուխ եր փտացնում, չէր մոտենում, չէր ուզում իր շտեսութունը ցույց տալ, համոզում եր, թե տրակորը գոմեշի, լեզի տեղը չի տա, նա թամաշի համար ե բերած և շուտով, փոշմանած, լիտ կտանեն:

* * *

Հետեւյալ որը տրակորը հանդուսն եր. նա վարում եր կուլակ-տիվի բամբակի տաս դեսյատին հողը:

Շրջակա վար անողները մնացել ելին շրմած, լեզներին, գոմեշներին կանգնեցրել, թամաշա ելին կանգնել և կարծես ել տրամադրութուն չունեյին ձիավոր վերցնել, վարը շարունակել: Են «սունգուկ տրակորը» մինչև կեսուր ակոսել եր աչնաեղ, ինչքան կարող ելին հարցուր ջուլտ լեզները: Բոլորը հիացած ելին: Հենց ասես դաշտի վրա մի մեծ, ձևած սև կտոր եր փռած, վորի ծալելը, հավաքելն ամեն մարդու բանը չէր:

Այդ տարին արակտորը վարեց նաև չքավոր ու միջակ գյուղացիների հողերը:

Ամբողջ գյուղում միայն մի քանի հողու հետ և ձիւորած Վարդանն եր, վոր չէր ուզում իր արտը «տրակոր» բերել... Թավարն ու Շումալը ինչո՞վ են պակաս նրանից...»:

Գյուղում մնացել ելին զարմացած ձիւորած Վարդանի համառության վրա:

Կինը, Հերիքնազ բաջին, մարդուն շատ նախատելուց բեզարել եր. որը մինչև իրիկուն լերեսն եր պրկոտում, «խալիսը արակտորով վար անի, մենք մեր սաղ աշխատանքը կեր տանք Թավարին ու Շումալին», — ասում եր նա մարդուն:

Կոռ Նախատինքը, բարեկամների խորհուրդները, գյուղացիների անվերջ խրատները գժվացրել ելին Վարդան ապորը:

* * *

Անցավ ժամանակ: Մի որ Վարդան ապերը ձեն գցեց գլուղը, միթում գիշեր լեկել և ուղեցել են գոմից գոմեշներին տանել. այդ ժամանակ ինքը բարեբախտաբար արթնացել ե և գողերին փախցրել:

— Չե, հարևան, ել բեզարեցի գոմեշներիս ձեռքին. պառավել եմ, ել կարում չեմ պահել... Եվ ա իմանում, մի որ ել տանեն, տունըս բաղվի... Պետք ե տանեմ ու ծախեմ, լես ել խալիսի մինը, — ասավ նա խղճացած ձենով: Հարևանը մտքումը ժպտաց ու իր համաձայնութունը տվեց:

ԿՊՏ ԿԿԴԿՍՏԻ յՈՒՆԻՈՆ

J J U S h n J S

— 53 —

✻

✻ ✻

ᑭᑭᑭᑭ ᑭᑭᑭᑭ

աշխատեցին հենց առաջին հայացքով կարդալ Աթանասի գեմքի և աչքերի արտահայտութիւնը:

Աթանասը մթնած դեմքով եր: «Չի համաձայնվել» — իսկուրն անցավ բոլորի մտքով:

Չեղի ասում, վոր չի համաձայնվիլ,—տեղում շարժվելով պարծեցավ Վարդազարը:

— Բա ինչ ասավ,— Աթանասին անհամբեր հարց տվին Հարութն ու Մաղին:

Աթանասը չուխալի փեշերը լեռ քաշելով նստեց նրանց կողքին, քթուկի վրա և սկսեց:

— Են մարդը, Բարսեղը, ասում ա. «Դրուստ ա, լեռ չեմ ուզում կոլեկտիվ մտնել, նախագահը հետո լավ չի, համարյա թշնամի լենք, համա լեռ չեմ կարա նրան սպանիլ, իմ ձեռքերն ուրիշ արդունով շողախիլ: Թե ուզում եք, դուք սպանեցեք»:

— Բա չափը, վոր առանց են ել մեզ վրա չեկիտի աչքով են նայում ու քեզ ենքան փող չու ապրանք կտանք, վոր մինչև մահ քեզ հերիք կանի,—լարված հարց տվին Հարութն ու Մաղին:

— Ոխտը հետ ասի, ոձի լեզու բանեցրի, համա նա թե՛ «Չե, վոր չե եզ բանն ըլիլ չի», ասում ա. «Դուք ուզում եք ինձ Սիբիր քշեն, բեխեքս ել սովից մեռնեն» ասում ա:

— Ախր ասում ելի, վոր չի համաձայնվիլ ե,—նորից հպարտորեն կրկնեց Վարդազարը և նստած տեղն ամրացրեց, վոր իր կարծիքը ճշտվեց:

— Դու յեղ... բարկացան Վարդազարի վրա,—կնգա նման հավի արին թափելուց ել ես վախենում: Մինչև մի քանիսի արինը չլամենք, մենք չենք կարող կոլտոգի գործերը խափանել, մեր նպատակին հասնել...

— Յես ելի իմ ասածն եմ ասում,—հոնքերը վեր քաշեց Վարդազարը, առանց մյուսներին նայելու,—վոր կոլտոգի նոր գոմը կկապենք. են վախտը մի անասուն ել չի աղատվիլ կրակից ու ծըլից: Դա ամենամեծ վնասը կլինի կոլտոգին:

— Չե,— առարկեց Հարութը, պաժառը շուտ կիմացվի, սաղ գեղը վրա կհասնի՝ կրակը կհանգցնի ու վնաս չեն ստանալ: Համ ել ինչ գիտես, վոր թալաքի մեջ չես ընկնիլ:

— Չե, եզ ճամբեն շատ խախտա ա ու վտանգավոր,—հարեց Մաղին,— հետո անասունները մեղք են, նրանք մեզ ինչ են գում են գեղը կոլտոգացնել ու մեր դեմ դուրս բերել, մեր վոտի տակը փորել...

— Միաներըս կերան վոսկորներս թողին,—բորբոքվեց Հարութը ան, թե մեր որերն ելի կզան, լեռ դրանց կոլտոգ շանց կտամ:

— Դե, գիշերը կես ա ըլում ցրվենք,—քթիկի վրայից վեր կացավ Աթանասը, չուխի փեշերը բաց թողնելով:

Հարութը մինչև գոմի դուռը նրանց ճանապարհ գցելով շարունակեց,—ամեն մինս պտի մեր հարևան մի քանի քյասիքի բերան վոսկոր գցենք, աչքերը թող փչենք և նրանց կոլտոգի ու գեղական աշխատողների գեմ բողբոջավոր դուրս բերենք. նրանցով մենք շատ բան կանենք: Եզուց ել իմաց չեմ տալ: Ժանգարքին կզաք, կմտածենք, խելք-խելքի կտանք, տենանք ինչ ենք անում:

Վարդազարը, Մաղին և Աթանասը հերթով «բարի գիշեր» ասին Հարութին ու գոմի դուռը բացելով հավկեցին մթնում:

Գիշերն ուղիղ կիսվել եր, վոր մի հարալ բարձրացավ Չորաչենում:

— Այ խալիս... Պաժառ ա ա ա... Կոլեկտիվի գոմը պաժառ ա ընկե և ե... Քյումա ա ա գ...

Չախը գիշերվա խավարի մեջ փուկեց Չորաչենի կտուրների վրա և գլուղը լսեց ահավոր վոճիլի մասին: Ամենքը ցնցվեցին և նրանց սրտում խոսեց վրեժը՝ դավադիր թշնամու դեմ... նրանք ամեն կողմից, առանց քարի ու փայտի նայելու, շտապ վազեցին դեպի կոլեկտիվի գոմը:

Բոլոր անասունները առանց վնասի, դուրս ելին բերել գոմից:

Բաց վոսնեքով ու սպիտակ մարդիկ դուլլերով ու յեղի ուտակով շուր ելին կրում գոմի ներսը: Մի քանի յերիտասարդ նետվել ելին գոմը և մաքառում ելին ծավալվող կրակի դեմ: Մյուսները նրանց ոգնում, շուր ելին հասցնում:

Բազմաթիվ աչքեր պաղղում ելին գոմի շուրջը և նրանց ձեռները ճրագներ ելին պարգել գլուխներից վեր: Ծրագների թուլ և դեղին լույսերը կխով չափ պատում ելին գոմի շրջապատի խավարը:

Հրգեհը ներսից եր սկսվել: Գոմի կտուրից մուխ եր բարձրանում զանգաղ և լուծվում խավարում: Յերբեմի նորից, ծխի հետ կրակի լեզուներ ելին դուրս թռչում և լիզում խավարը:

Շատերն ելին ցանկանում գոմը մտնել, ոգնել, բայց չեյին թողնում:

— Թե կարաք շուր հասցրեք—կարճ ասում ելին նրանց: Դեռ հավաքվում ելին գլուղացիները, կոլանդամները:

Կոլեկտիվի նախագահ Վաչագանը 15 տարեկան մի պատանու ուղարկեց գլուղի ծայրը՝ Թաթոսի ու Բարսեղի մոտ, նրանց ևս տեղեկացնելու պատահած դեպքի մասին:

Թաթոսն ու Բարսեղը իսկուհն անից դուրս թռան և բոցկլտող աչքերով միմիանց հանդիպեցին:

— Թշնամու արած ա,— սառը դուրս թռավ Թաթոսի ատամների արանքից:

— Յես գիտեմ, Հարութի ու մեկեղենների սարքած բանն ա: Նրանք դեռ վաղուց ելին ուղում Վաչագանի ու կոլեկտիվի գլխին ունին խաղալ: Հիմա՞ գնանք, վաղը նրանք մեր բռի մեջ կլինեն: Յե՛վ լերկուսով գիշերալին խավարի մեջ թռան դեպի գյուղամեջ:

ԳԱՐՈՒՆԸ

Գարուն յեկավ, գարուն յեկավ
Կանաչ ճամպով դաշտերի,
Կոլեկտիվի արտին հասավ,
Կանգնեց պատրաստ բարևի:

Յե՛վ գյուղերում մոտիկ-հեռու,
Կոլեկտիվում հաղթական,
Նոր արթնած կյանքն է յեռում
Լայն արտերում անսահման:

Տրակտորների մի մեծ յերամ
Դաշտում հանդես է կադմել,
Ակոսների շարքն անգամ
Այսպես ուղիղ է գծել:

Գարնան ցանքսը առատաբեր
Պարարտ հողում թագ կացել,
Ու գարունը ամենուրեք
Մի նոր շարժում է բացել:

Մի անսովոր, մի հազիթ շարժում
Լայն դաշտերում արևոտ...
Ու տրակտորը վորպես գարուն
Շունչ է առել, թե ու վոտ:

Յե՛վ իր լերթով արագասլաց
Կործանել է կյանքը հին,
Հաղթանակի ուղին բռնած,
Տիրացել է նոր կյանքին:

ԲԱՌԵՐ

արագասլաց — արագ շարժվող՝ սլացող.

ամենուրեք — ամեն տեղ.

յերամ — խուճբ, շարք:

ՀԱՎԸ ՄԵԶԱՆՈՒՄ ՅԵՎ ԱՄԵՐԻԿԱՅՈՒՄ

Մեղ մոտ մի անտեսության գալիս է 8 հավ, Ամերիկայում — 74.

Մեր հավը տարեկան տալիս է 50-60 ձու, իսկ արտասահմանում 125 և ավելի:

Մեր հափն ածում է՝ ուր հասնում է, մինչդեռ Ամերիկական հափն ունի իր առանձին բուռը:

Մեր հափն ապրում է գոմի կեղտի մեջ՝ կամ ցուրտ բակում, վատ է մնում, ամերիկական հափն ապրում է տաք ու լուսավոր հովանոցներում և նորմալով է կեր ստանում:

Յեթե մենք ամեն մի անտեսության վրա ավեցացնենք 2 հավ, մեր հավերի քանակը կավելանա մոտ 400 հազարով, իսկ ամբողջ ԽՍՀՄ-ում կավելանա 50 միլիոնով:

Այժմ դուք հաշվեցեք, թե քանի միլիոն ուրբի ավելի յեկամու կունենա մեր անտեսութունը միմիայն ձվերից:

ՀԱՐՑԵՐ

1. Ինչ ցեղական հավեր կան ձեր գյուղում, շրջանում:
2. Ինչպես են ռացիոնալ կերպով խնամում հավերին կոլտոցներում, սովխոզներում:
3. Ծանոթ եք ինկուբատորին:

ԹՈՂՈՒՆՆԵՐԻ (ՀԱՎԵՐԻ) ԽՈՒՆԵՐԱ

Ինչից է ստացանում սղո հիվանդությունը

Թռչունների խոլերան խիստ վարակիչ մի հիվանդություն է, վո՛ւ համարյա աշխարհիս ամեն կողմը տարածված է:

Խոլերայի տարածման գլխավոր միջոցներն են հիվանդ կամ սատկած հավի մնացորդները:

Ազնվացեղ հավերը և ջրային թռչունները ավելի շատ են վարակվում (ավելի զգայուն են), քան թե տեղական հավերը:

Հավերը վարակվելուց 4-5 օր հետո, իսկ սաղերը 1-2 օր հետո հիվանդանում են խոլերայով:

Խոլերայով հիվանդացած համարյա բոլոր հավերը սատկում են:

առողջանալու դեպքերը շատ քիչ են: Յերբ խոլերան մտնում է մի բակ, յերբեմն բոլոր հավերին կոտորում է:

Հավերի խոլերայի դեմ կարելի չէ և պետք է կռվել: Դա այնքան էլ դժվար չէ:

Յուրաքանչյուր անտեսութիւնը, յերբ ուղում է նոր հավ գնել պետք է գնումները կատարել աջալիսի տեղերից, վորտեղ հիվանդութիւն չկա: Վորտեղից էլ վոր ձեռք բերված լինեն, նոր գնված հավերը անմիջապէս անտեսութեան հավերի հետ չպետք է խառնել: 1-2 շաբաթ նրանց պետք է առանձին տեղ պահել՝ վորպէսզի յետեւ վարակվածներ չլինեն, այդ ժամանակվա ընթացքում յետեւ գան և հիվանդութիւնը չտարածվի անտեսութեան առողջ հավերի մեջ: Իսկ յերբ մի անտեսութեան մեջ խոլերան արդեն մուտք է գործել, անհրաժեշտ է անմիջապէս առողջներին բոլորովին առանձնացնել հիվանդներից. սատկած հավերի դիակները չպետք է նետել փողոց, այլ անպայման պետք է թաղել կամ ավելի լավ է ալրել, վոչնչացնել:

Չպետք է մոռանալ հիվանդութեան մասին անմիջապէս հայտնել անասնաբուծին, վոր սրահումներ կան: Այդպիսով հավերը 1-2 շաբաթ ապահովված կլինեն վարակվելու վտանգից և միևնույն ժամանակ էլ այլ նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնելով՝ կարելի կլինի հիվանդութեանը վերջ տալ:

Անհրաժեշտ է բոլոր ախտահանումները կամ ալ նախազգուշական միջոցները կատարել անասնաբուծի ցուցմունքներով:

Բ Ա Ռ Ե Ր

Մանրե (բացի) — շատ մանր, խոշորացուցով նկատելի կենդանիներ, վորոնք վարակ են առաջացնում:

Ելուծված — մաշված, ուժից ընկած:

Նախազգուշական — սկզբից ձեռք առնելու միջոցներ:

ՃԱԳԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒՊՈՏՆԵՐԸ

Չնայած թեթեւ խնամքին և փոքր պահանջներին, ճագարարութիւնը մեծ ոգուտներ է տալիս:

Ճագարը՝ լավ միս է տալիս: Նրա միսը շատ համեղ է և իր ոգտակար հյութերով հավի մսից ավելի լավն է:

Ճագարը լավ մորթի չէ տալիս: Ճագարի մորթին շատ փափուկ է, նուրբ և մեծ չափերով գործածվում է թանգ մուշտակների համար:

Ճագարի ճարպն ոգտագործվում է ոծանելիքների համար:

Չարի սանձ հազարաբուծութեան

Ճագարարութիւնը շատ հեշտ, բոլորի համար մասշնի մի գործ է: Ճագարները շատ սակավապահանջ են, մեծ ծախսեր չեն պահանջում, բայց չնայած դրան, մեծ ոգուտներ են տալիս:

Ճագարների բնաճարարներ

Ճագարներին կարելի չէ պահել հատուկ փոքրիկ շինութիւնների մեջ կամ տախտակե արկղներում, վորոնց առաջի կողմը պատած է ցանցով: Պետք է ընտրել ըստ հնարավորութեան մեծ և ընդարձակ արկղներ, վոր ճագարների տեղը շատ նեղ չլինի: Արկղի մեջ պետք է ամանով ջուր լինի:

Ճագարների սնունդը

Ճագարներն ուտում են՝ թարմ և չոր խոտ, զանազան կանաչեղեն, կաղամբի տերեւներ, գազար, ճակնդեղ, կարտոֆիլ և սրանց կճեպները: Մի խոսքով, ամեն մի տան խոհանոցում սրանց համար կերակուր կճարվի:

Ճագարների բազմացումը

Մագարը տարեկան միջին հաշվով 4—6 ձագ է բերում. պետք է ասել, վոր դա ցեղից էլ է կախված. կան ցեղեր, վոր 1 և կես ամիսը մեկ անգամ են ծնում. կան և աջալիսիները, վորոնք 2—3 ամիսը մեկ անգամ են ծնում, յերբեմն ավելի հաճախ, ամեն անգամ 2—8 հատ: Պատահում են դեպքեր, յերբ ճագարը 8-ից ավելի, մինչև 10—12 ձագ է բերում: Բացի այդ, մի քանի ամսական ճագարը — ձագը ինքն էլ է ձագեր բերում: Ճագարները շատ արագ բազմացող կենդանիներ են: Հենց այդ պատճառով էլ նրանց պահելը շատ ձեռնտու չէ դառնում:

Բ Ա Ռ Ե Ր

Սակավապահանջ — քչով բավականացող:

Ոծանելիք — քսելու համար յուղեր կամ ջրեր:

Նուրբ — բամակ, քնքուշ:

Հ Ա Ր Ց Ե Ր

1. Ի՞նչ ցեղի ճագարներ են ձեզ հայտնի:

2. Ուրիշ ի՞նչ ոգուտներ են տալիս ճագարները:

3. Հայտնի չէ ձեզ վորեւ որինակելի ճագարարութեան:

Խնդրելով մարդուն,
կաթ տալով վորդուն,
մեր գեղջուկ ազին
գրում ե, կարգում:

ԱՐՏԱԳՐԻՐ

Այս վոտանաժողովներից 8 տող:

Հիշի՛ր արտադրելու կանոնները:

1. Արտադրածը պետք առաջուց վարժ կարգալ:
2. Բառը լավ դիտիր, հետո արտադրիր:
3. Ամբողջ բառերով արտադրիր:
4. Կետերը նշանակիր:

ԱՌԱՋԻՆ ԳՐԱԳԵՏԸ

1

Ամեն անգամ, յերբ Փիրուզը կաթի կճուճներն ու ձվերի գամ-
բյուղը կայարանից լետ եր բերում, մայրը հանդիմանում եր նրան:
— Ախի, վճռեղ ես: Քո ընկերները վազուց են վերադար-
ձել: Ի՞նչ ես քաշ գալիս վակալում:
Ինչ իմանար պտուղը, վոր Փիրուզի ուշն ու միտքը կայարա-
նում եր: Կարմիր դրոշակով վագոնը հետաքրքրում եր Փիրուզին:
Յեվ յերբ մի որ ծածուկ ներս նայեց, զարմացավ: Ահագին մար-
դիկ նստած գրում էին, կարգում փոքր յերեխաների պես:
Փիրուզը կանգ առավ. յերկար գիտում եր:
Մի բանվոր նկատեց նրան, ձեռքից բռնեց բարձրացրեց:
— Յեկ, մի քաշվի, քեզ ել կսովորեցնենք, — առաց բանվորը
չփոթված Փիրուզին:

2

Ու ամեն անգամ, կայարանից լետ գալիս, Փիրուզը մտնում եր
այդ վագոնը, նստում ու լսում: Վերջը ինքն ել սկսեց պարապել:
Ու շատ չանցած, նա կարողանում եր վանկերով կարգալ:
Ընկերուհիները նրա գաղանքը իմացան: Չարմացան, վոր Փի-
րուզն արդեն կարգում ե. ուզեցին իրենք ել սովորեն: Դիմեցին
բանվորներին հետ պարապող ուսուցչին. սիրով համաձայնվեց պա-
րապել աղջիկներին հետ:
Գյուղխորհուրդը մի մաքուր սենյակ հատկացրեց: Տան գործե-
րից հետո աղջիկները հավաքվում էին ու պարապում:

Ծերուհիներն անցնում էին պատուհանի տակով ու գլուխները
ամբարձրացնում:

Ամենից շատ դժգոհ եր մոլլան:

— Սնհավատ բաներ են անում, — ասում եր նա ու ղուռանից
անգիր արած աղոթքներ եր փնթփնթում:

«ԻՄ ՀԵՐԹՆ ԵՒ ՅԵՎԱԿ»

Արեւ նոր եր դիպել Դարալագյաղի լեռնոտ լանջերին, յերբ
գյուղխորհրդի գրասենյակին մոտեցավ շրջանի գին-լիազորը: Գյուղ-
խորհրդի նախագահը կատարածուներին կարգադրեց բոլոր 1908
թվի ծնվածներին կանչել գրասենյակ:

— Այ տղա, ի՞նչու յես յեկել, սալդատ հավաքելու:

— Այ մարդ, ի՞նչ սալդատ, կարմիր բանակային ասա:

— Այո, յեկել եմ 1908 թ. ծնվածների ցուցակը կազմեմ, դե
ես աշնանն ել նրանց հերթն ա կարմիր բանակ գնալու:

Հուրն արդեն տարածվել եր գյուղում: Ձորում, աղբյուրի մոտ
հավաքված եյին միքանի յերիտասարդներ, նրանք լսել էին գին-
լիազորի գալու մասին: Կարմրաթուշ կար-լենը չկարողացավ զու-
պել իր հույզերը և բնագդաբար գոչեց՝

— Վերջապես իմ հերթն ել յեկավ, ուռւռ...

Արդեն հավաքվել էին գրասենյակի մոտ:

Հերթով հաշվի եյին առնվում մեր ապագա մարտիկները: Դուրսն
անսովոր ուրախություն եր տիրում, կոմիտեականները լալա եյին
բռնել, պարում էին և մյուս յերիտասարդները:

Բարձր թնդում եր նրանց սիրած յերգը՝
...Հայկուշի վազեն թմմել ա, տանելու տարինն ա:

***

Բակում անդադար պատվում ե շուրջպարը:

Ութ թվի ծնված տղա

Յերի, յերի լանդում ոյ, ոյ,

Յերեսուն մեկ թվին բանակ գնա

Շեկո ջան յանդըմ ոյ, ոյ...

Յերգում ու պարում են թեթե արեխներով զինակոչիկները,
իսկ պարբաշին թաշկնակն ողում ֆուռացնելով առաջնորդում ե
գումղը:

* *

Որերը շուտ թռան, ժամանակը վրա հասավ: Գեղեցիկ ու արե-
վոտ մի որ գնացքը փնջալեն զորակոչիկներին տանում էր դեպի
Յերեան: Նրանք գնացին դեպի կարմիր զորանոցը, դեպի ուսուցում,
դեպի պրոլետարական զիկտատուրայի պաշտպանության զիբբերը:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

կոնֆերանս—ներկայացուցչական ժողով.
առույգ—ժիր, աշխուժ.
կիսաթոթով—հագիվ-հագ:

ՄԱՐՈՆ

Մեր գլուհն են ե, վոր հպարտ
լեռների մեջ միգաղատ,
խոր ձորերի քարափին
ձեռքը տված ճակատին՝
միտք ե անում տխրադեմ.
Ինչ ե ուզում—չգիտեմ...

Պառ չենք աջտեղ մենք ուսում
ու շերմեռանդ աղոթում,
ժամ ենք գնում ամեն որ,
բայց միշտ ցավեր նորանոր,
միշտ մի ագետ, մի ֆլաս
գալիս են մեզ անպակաս:

* *

Ժիր եր Մարոն, ղուրեկան,
նոր եր իննը տարեկան,
նրանց տունը յերբ մի որ
լեկան լերկու լեկավոր:

ՆԿԱՐԱԳՐԵՑԵՔ

1. Հին գյուղը—կրոն և ծեսեր: Աղետներ, պատահարներ, կենցաղային
սովորություններ: Աղջկա դրուժուհը, ասուանության խնդիրը:

Կ Ա Չ Մ Ե Ց Ե Ք

Պլակատներ հակալրոնական լոգունդնոով (որինակ՝ Կրոնը թույն ե,
Քչեցեր—ցարերին յերկրից, աստվածներին յերկնքից և այլն):
ԱՐՏԱԳՐԵՑԵՔ ՅԵՎ ԱՎԵԼԱՑՐԵՔ

«Եկ»-ով սկսվող բառեր, որինակ՝ լեկան, լերկու...

ՅԵՐԵԿ ԱՅՍՈՐ ՅԵՎ ՎԵՂԸ

Կանգնած եր այտեղ մի լեկեղեցի,
աջտեղ ձորի մեջ խախուլ մի ջաղաց,
իսկ հեռու դաշտում սեահողի մեջ
ծանր ճոնչում եր արօրը կամաց:

Կանգնած ե այտեղ մի լեկեղեցի,
կարմիր դրոշակը գլխին փողփողում.
ձորում դղրդում մի եկեղարդաց,
լերկխով տրակտորը լերգում դաշտում:

Վաղը չի լինի այդ լեկեղեցին,
աջտեղ կբարձրանա բարձրաբերձ մի շենք,
ձորում կորոտա տիտան հիդրոշեն,
այս անցածները հագիվ թե հիշենք:

Ա Շ Խ Ա Տ Ա Ն Ք

1. Ինչ շինարարական աշխատանքներ են կատարվում ձեր գյուղում:
2. Ինչ մեքենաներ կան ձեր գյուղում:
3. Ինչ նոր շինարարություն են նախատեսվում ձեր գյուղում:

ՍՈՒԼԹԱՆԲԵԳՈՒՄ

Մոռացված ու ամայի լեռնաշխարհով ձգվում ե հեռագրասյու-
ների անվերջ շարանը: Նա տանյակ ձորեր ու լեռներ ե կտրել ու
հասել հարևան Սերս գյուղը: Մեր հեռախոսագիրը ծոցը դրած կա-
տարածու Ոգսենը ձիով արշավում ե Սերս: Իսկ կես ժամ չանցած՝
Քաչալ Դադի մյուս լերեսին Փաշավում հերթապան միլիցիոները
մաքրագրում եր ստացված հեռախոսագիրը:

«Փաշալու, Ապառկոտայի նախագահ Հմայակ Խաչատրյանին:
«Անմիջապես կազմակերպել երջիկ խանութ յեվ 3 ժամվա
ընթացքում ուղարկել Սուլթանբեգ:
Հացամբերումն ստուգող բրիգադային. Հացամբերումն ստու-
գող բրիգադ»:

Նույն ձիավորը բերեց պատասխան հեռախոսագիրը:
«Կարգավորված ե Մարտիրոսի սպանկոտային անմիջապես ապ-
րանք հասցնել Փաշալվի սպանկոտային»:

Այդ որը վողջ գյուղն աշխատանքի չգնաց և ցորենները, բոլոր
զը, լուղը պատրաստ սպասեց շրջիկ կոպերատիվին:

Մինչ այդ՝ գյուղատնտես Կյուրեղյանը նրանց սովորեցնում եր շարքացանի գործածութեան ձևերը:

Մի քանի օր անաջ գործիքները վերանորոգող բրիգադը պատ-
րաստել եր շարքացանի կորած պտուտակները: Այժմ պատրաստ ե
և սուլթանբեկիցի խոտապան վաղն և լեթ դաշտ գուրս բերել:

Յերեկոյան սառը հովը փչում եր, լերը մենք դուրս լեկանք
Սուլթանբեկիցի: Կալում դեռ սերմագործիչ չխշխկոցն եր լսվում,
խակ փակի նախագահ Արշակը մեշուկը թեւ գցած գնում եր վերի
կալերը:

— Եդ, վոր չքավորին, միջակին ձրի լեմ դտում, բա կուլակ
Վարդանի ջանիցը չեմ հանելու.— առաց նա և քալերն ուղղեց դե-
պի « ին տունը, վորի տերը խորածանկությամբ կարողացել եր գյուղ-
խորհուրդից միջակի կոչում ստանալ և 30 փութ սերմացու ձրի
գտել: Սխալն ուղղված եր և Արշակն շտապում եր փոկի բաժինն
ստանալու:

Գյուղը թողինք մեր հետևը: Սերսից քիչ դեսը, բլրի լանջին
մեզ պատահեց շրջիկ «խանութը» բարձած եղբրին:

Գործակատար Արիստակեսը միջանի ժամում Սերսում մթերել
եր 85 փ. ցորեն, 25 կիլո բուրդ ցուղ և այժմ Սուլթանբեկ եր
շտապում:

— Արդյունքների մասին տեղիֆոնով կհայտնեմ,— գոռաց նա
մեր հետևից և «չոշ-չոշ» առելով ծածկվեց բլրի այն կողմը:

II

Պատի տակ, անկյունում կանգնած ե նա, վորն ամենից շատ
ե աղմուկում: Ծրագի լույսով հազիվ ե լերեում նրա կարճիկ հա-
սակը:

Նա ամենից շատ աղմկում ե շորի, շաքարի, սապոնի մասին:
Հայտնվում ե մյուս անկյունում, աչքով ե անում սպիտակ գլխա-
կով մեկին, անվրջ աղմկում ե, խառնում ե ժողովականների մրտ-
քերը: Ի՞նչուրե նկատեցին, թե ինչպես սերմը գտող ֆերունին տեղից
վեր կալավ և համբերությունից դուրս լեկած բղավեց:

— Ա, գեղացիք, մաքերիցդ գնացել ա խանդյար աղի պլեսը,
բա միտներդ, չի, վոր տարեկան 120 խալվար ցորեն շալակով ու
իշով լեկու որում անջախ ելինք Սիրավ հասցնում:

— Միտներս ա, գրվեցիք, ձայն տվեցին միջանիսը:
Նա հանդարտվեց, հաղթական ժպտաց և պատի տակ կանգնած
մարդուն զանալով հուզված ձայնով շարունակեց:

— Ես գիշեր մինչև լույս ներքին ձորում քուլաշի մոտ մնացի,

հեշ մազի չափ ել ահ չընկավ սիրտս: Այա ձայնը բարձրացնելով
հատ-հատ ասաց.— գեղացիք, ռսկի մտածել եք, վոր մեր լերկիրը
պահող կա, մեր լերեխեքը թվանքը ձեռներին գրանից են պահում,
վոր մենք արխալին մեր դարդին ու ցավին կենանք, բանրանց հաց
պետք չի...:

— Պետք ա, պետք: Խռովարար ճվճվոցը խլացավ հուժկու ու
խորքից լեկող այդ կուկերով պատասխանի մեջ: Հացամթերման հարցը
լուծվում եր:

Խառնակիչ Նազարը գլխիկոր դուրս գնաց:
Յես հետո հասկացա, վոր սա «հայտնի» բանդիտ Նազարն ե,
վորին գյուղի մեծն եր, փոքրն եր, փողոցով անցնելիս բղավում եր
հեռակից:

— Քաջ Նազար, փախքոտ Նազար, Հայաստանը վնց փրկեցիր:
Իսկ գյուղական համեստ աղումբում, իրոք հոյակապ ու շնորհքով
նկարագրողած պատի թերթում փալլում եր «Քաջ Նազարի» ծաղ-
րանկարը և նրա «քաջագործութունը» սրամտությամբ ծաղրող մի
ֆելետոն «Յես Նազարն եմ Դարալագյազի լեռներից» խոշոր վեր-
տառությամբ:

Բ Ա Ռ Ե Ր

պտուտակ—վինտ.
պլետ—մորակ (դամշի).
գրանից—սահման.

զայրույթ—բարկութուն.
անջախ—հազիվ.
հոյակապ—գեղեցիկ:

Հ Ա Ր Ց Ե Ր

1. Ինչու կուլակը դեմ ե հացամթերման:
2. Վոր շերտին եր պատկանում ծերունին:
3. Կուլակներն ու բաւարակները ել ինչ միջոցներով են պաշտպանում:

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԻ ԱՆԴԱՄԻՆ

Կոպերատիվ մտիր սիրով, վոչ թե սենակ այլ
ընկերով:

Կոպերատիվից գնիր ամեն ինչ, իսկ մասնա-
վորից վոչինչ:

Հարուստներին վարչությանից հանի, վոր կո-
պերատիվը լավ բանի:

ՈՐԵՐԸ

Ելեկտրական լույսը վողոգել էր բանվորական ակումբը. հըս-
տակ լույսի մեջ պարզ յերևում են բանվորների դեմքերը, վորոնց
վրա իրենց կնիքն են դրել պղնձահանքն ու ձուլարանի կրակը:
Մեծամասնությունը կաշվե գոգնոցով, ծխից ու մրից սևացած
պինջակով են: Աչքի են ընկնում մի տասնյակ բանվոր. նրանք
մյուսներից ջոկվում են իրենց շալե չուխայով, շալվարով և մոխր
փափախով: Մրանք քաշված են ու ամոթխած:

— Ընկերներ, — ժողովը բացում է Ղազարը. — ես որ պիտի
խոսենք մեր մի շարք ցավերի մասին: Այ, որինակ, ղիսցիպլինայի
կամ մեր նոր ընկերների մասին, սրանցից շատերը մոտիկ գյու-
ղերից են ու պինդ կպած են հողին...

Նորեկները զարմանում են, շփոթվում. ինչ. միթե իրենց մա-
սին են խոսում. ինչ վր «ղիսցիպլին», «աշխատանքի ժամ»... և
ինչ բաներ են... բա ասում են, թե բանվորն հիմա ազատ ա, ի-
րեն կամքին...

Մի քանիսը վեր են թռչում, ընդհատում Ղազարին.

— Գեղացի մարդ ենք, խելքներս չի կտրում...

— Ձե, թե ամեն ժողովում մեզ կարմրացնելու եք, լազն են
ա՛ լեռ գնանք մեր տեղերը...

— Ձեզ չենք մեղադրում, — խոսում է հին բանվոր Արշակը, —
ասում ենք, վր սովորեք: Առաջ մենք էլ ելինք ձեզ նման. հիմի
դուք գիշեր-ցերեկ եք անելու, վոր մեզ հասնեք:

* *

Շատերն են ձայն խնդրում, խոսում:

Այդ խոսքերը ցնցում են առաջացնում գյուղական պարզ ու-
ղեղում և ինչպես ապառաժից թափում, ցրում է շատ բան:

Ու մի քանիսի մտքում մի բան ծագեց. վարդանը վեր կացավ
նրանց միջից.

— Յես ու իմ մեկել ընկերներս համաձայն ենք ձեզ հետ...
մենք թողնում ենք հողը, բայց եստեղ ել մեզ տուն ու տեղ եք
տալու:

— Ճիշտ եք ասում, — խոսեց Ղազարը. — ձմեռն ու գարնանը
բոլորիդ էլ սենյակ կտանք:

— Ձե մենք հողը չենք թողնիլ, — տեղից վեր թռավ նորեկ-
ներից մեկը. ոռձիկը քիչ է. ինչու հողը թողնենք ուրիշին...

— Ընկեր նախադաս, — ավելի վստահ խոսեց վարդանը. եղ

խոսողը կուլակ է, ձայնազուրկ: Թշնամին մեր մեջ ինչ գործ ունի
պետք է դրա «պողը կապել» ու գործարանից քշել:

— Քշել, քշել... գոչեց ժողովը մի մարդի պես:

* *

Սուլիշը ճչաց, այս անգամ նա խփեց շալի չուխաների տակի
արաներին:

Հերթի բանվորները դուրս յեկան շարքերից և շտապեցին գոր-
ծի: Նրանց մեջ ելին և նորերից: Նրանք ակումբից դուրս գնացին
նոր ու մեծ յեռանդով, նոր հույսերով:

Ուզում էին դեռ լսել ժողովը. ինչքան ղգացին, սովորեցին
ու փոխվեցին եղ ժողովում:

Բայց չեն կարող հեռ դառնալ. սուլիշը ճչում էր չոր կոկոր-
դով և կանչում կարոտով:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

ղիսցիպլին — կարգապահություն.
դարանակալ — վրեժխնդիր.

սպրդնել — գուցե գցել.
սուլիշ — շչակ:

ԱՍՏՎԱԾԱԾՆԻ ՏՈՆԻՆ

Աստվածածնի առավոտ
Տերտերն ընկավ ձեռ ու վոտ,
Բուրվար, փիլոն հավաքեց,
Իրիցկնոջ մոտ վազեց:

Իրիցկին ջան, ժաժ արի,
հերիք, ինչքան տաղ արի,
Ազիդ որը մոտեցավ,
Բան ու գործս շատացավ:

Թաժա կտոր ջոկջկե,
Ջիրիս ծակը կարկատե.
Բուրվառըս էլ լավ քըլե,
Խնկարկելիս փայլվըլե:

Տերտերն ընկավ տնետուն
Որը դառավ իրիկուն.
Բայց բան չընկավ ուռկանը,
Ու, վնյ, ավեց ծնկանը:

«Ցարի վախտը ես որը,
Լիքն եր մեր ջերն ու փորը,
Մնաստվածը քամեց մեզ,
Տեր աստվածն էլ քամե ձեզ»:

Բ Ա Ռ Ե Ր

ուռկան—ձուկ բռնելու թոռ:

ԱՌԱՋԱՆԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

Վանկերի բաժանիր առաջին յերկու տունը:

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք

Բառերը վանկերի բաժանելիս՝

1. Յերբ մի բաղաձայնն ընկնում է յերկու ձայնավորի մեջ, ալդ բաղաձայնն անցնում է հաջորդ վանկին. որինակ՝ տոռնին, փր-լոն:

2. յերբ յերկու բաղաձայն է ընկնում յերկու ձայնավորի մեջ, մեկը մնում է առաջին վանկին, մյուսը անցնում է հաջորդին. որինակ՝ տեր-տեր, ըն-կավ:

3. Յերբ յերեք բաղաձայն է ընկնում ձայնավորների մեջ, յերկուսը մնում է առաջին վանկին, մեկն անցնում է հաջորդին որինակ՝ աստ-ված, ինչ-քան:

ՀԱՐԲԵՅՈՂԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Մի անգամ, դեռ սենյակ չմտած, Աշոտը լսեց լաց ու կոփ ձայն: Փոքրիկները ճվճվում էին. հայրը գոռգոռում էր, իսկ մայրը՝ նվում:

Հանկարծ կարծես արյունը գլխովը տվեց ու աչքերը մթնեցին.

— Ելի՛. ելի՛ յե խմել... մոմուաց նա ալլալված ու ինքն իրեն կորցնելով՝ շարտեց պայուսակն ու գաղաղած ներս վազեց:

Ներս մտնելուն պես փոքրիկները սիրտ առած՝ փաթաթվեցին յեղբորն ու ավելի դառնացած սկսեցին հեկեկալ:

— Հայրիկը մայրիկին... տես... տես...

— Ես ինչ ես արեր... գուցե նա հանկարծ, գնդակի պես դեպի հայրը նետվելով, — հիմա վրձն ժամանակն ենք ապրում, վոր կնոջդ այդպես շարդ ու փշուր ես անում:

— Եդ քո գործը չե, — մոմուաց հայրը, արնակալած աչքերն ուրեկով:

— Վա՛նց թե...

— Ասում եմ քո գործը չե, — ընդհատեց հայրը, ձայնն ավելի բարձրացնելով, ու աջալիսի մի բռունցք իջեցրեց Աշոտի մեջքին, վոր վերջինս յերեքաց ու յերեսն ի վայր փուկեց հատակին:

Փոքրիկները վախից նորից ճչացին. սակայն Աշոտը վոչ մի ձայն չհանեց. ցավից շրթունքները կրծոտելով դուրս յեկավ տանից, հարեանին խնդրեց, վոր գնա մոր մոտ՝ ուշք դարձնելու, իսկ ինքը ցաված տեղը արորելով դուրս յեկավ փողոց:

— Չե, հարկավոր է մի բան անել, — վորտեց նա յերկար մըտածելուց հետո և ուղիղ դիմեց դորժարկոմի նախագահի մոտ:

— Հը, ի՛նչ ես կամենում, փոքրիկ ընկեր, — հարցրեց նախագահը ժպտալով:

Աշոտը նայեց նրա բարի դեմքին, սիրտ առավ ու սկսեց.

— Յես ձեր բանվոր կարգի տղան եմ. հայրս միշտ խմում է ու մորս ծեծում... հենց հիմա մայրս ընկած է հատակին. նրա պատրված ճակատից արյուն է հոսում...

Գործարկոմի նախագահը լսում էր հուզված:

— Հարեանները անվերջ դժգոհում են հորիցս, բայց խնայում են մորս. տան տերն սպառնում է, վոր դուրս կանի մեզ, վոր իբրտունը գինեատուն չե, — ավելացրեց նա ամեն ինչ մանրամասն պատմելուց հետո, — ինդրում եմ հորս վրա ուշադրութուն դարձրեք...

— Գնա հանգիստ ու սրանից հետո ել մի վախենա, — ասաց նախագահը՝ կարեկցությամբ Աշոտի գլուխը շոյելով, եզուց ևեթ նրա հարցը ընդհանուր ժողովում քննության կառնենք, կանենք խիստ նկատողություն, և յեթե դա չոգնեց, կդիմենք ուրիշ միջոցի:

Աշոտն ուզում էր իմանալ, թե այդ «ուրիշ միջոց»-ը ինչպիսի միջոց է, վոր ազդելու յե հոր վրա, սակայն խոսակցի վճռական շեշտն այնպես համոզեց նրան, վոր նա վոչինչ չասաց ու շնորհակալութուն հայտնելով՝ թեթևացած վերադարձավ տուն...

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

ճիրաններ—ձանկեր.

սպառնալ—սաստել, վախեցնել.

կարեկցել—խղճալ, ցավել:

ՄԱՐՏԻ ՈՒԹԸ

Մարտի ութին,

Լիս ու մութին—

Մի ձեն ընկավ գեղով մին,

— Ա՛յ կանախք,

Հարս ու աղջիկ,

Շուտով յեկեք ժողովի,

Շուտով վազեք,

Շուտով հատեք.

Սա տուն է դեղ-գեղովի:

— Ամեն տարի

Խեր ու բարի

Մենք տանում ենք ես սրբ:

Մենք մեր կամքով,
Աշխատանքով
Փորում ենք հնի հորը:
— Բերեք, բերեք,
Հաշիվ արեք,
Ես տարի ինչ եք արել,
Քանի կնկա,
Հարս-աղջկա
Լիկկայան եք դուք տարել:
Դուք արել եք,
Կատարել եք
Պատգամը Մեծ Լենինի:
Թե՛ «ամեն կին
Ու տատիկին
Պետք է վոր զրազետ լինի,

— Ա՛յ, ես մեկին,
Այրի մի կին—
Դյուղխորհուրդ ենք մենք տարել,
Իսկ Սոնիկին,
Մեր Ձանիկին
Կոոպհաշվետար ենք արել:
— Հերոս ամառ
Գեղի համար
Մենք հիմնել ենք կաթնարտել.
Ել անգրագետ,
Խավար, տղետ—
Մեր մեջ չկա վոչ մի կին,
Մենք պարծանքով
Ու ցնծանքով —
Ա՛յ, հայտնում ենք ամենքին:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

պատգամ — պատվեր.

ցնծանք — ուրախություն:

Ա Շ Խ Ա Տ Ա Ն Ք

1. Պատմեցեք՝ ինչ աշխատանք ե տանում կանանց պատգամավորա-
կան խմբակը:

ԱՆԺԻԿԸ ԳՅՈՒՂՈՒՄ

Անժիկի համար գյուղում շատ բան նոր եր: Նա բազմաթիվ
հարցեր եր տալիս՝ ինչո՞ւ գյուղում պատառաքող չկա, ինչո՞ւ տա-
ռը շաքարը շորի մեջ ե փաթաթում ու սանդուղի մեջ պահում:

Անժիկի հայրը, Տիգրանը մասնակցում եր գյուղի ժողովներին,
պատմում եր նրանց քաղաքի մասին, հեռավոր յերկրների անցու-
գործի մասին:

Անժիկը պապի հետ եր լինում, յերբեմն ել հարևան յերեխա-
ների հետ: Մանուկներից ամեն մեկն աշխատում եր Անժիկի ըն-
կերությունը ձեռք բերել, նրա հետ ավելի մոտ լինել:

Համարյա ամեն իրիկուն քնելուց առաջ տատը անժիկին խնդ-
րում եր իր հետ պառկել: Պառազն ուղում եր զրկել թոռան ե
նրա մատաղ մարմինը տաքացնել:

Բայց Անժիկը միշտ մերժում եր.

— Քեզ մոտ լավ չի, իմ տեղաշորից չեմ հեռանա:

Քաղաքից բերած կապույտ վերմակի տակ Անժիկը իրեն քա-
ղաքում եր զգում. մտաբերում եր դպրոցը, պիոներական շարքերը,
տրամվայն ու այդ նրան դուր եր գալիս:

***

Դարնան մի գեղեցիկ առավոտ Անժիկն ու տատը գնացին դե-
պի ձորակ. տատը չեր ասել, թե մատուռ են գնում, վախենում եր,
վոր Տիգրանն արգելի Անժիկին:

Հասան մատուռին. կիսախարխուլ մի շենք եր. մատուռի մոտ
հողի մեջ խրված եր ծխից սևացած մի խաչքար:

Տատը մոտեցավ, չորեց, յերկուղած խաչքարը համբուրեց, հե-
տո վոտքի կանգնեց մոտեցավ Անժիկին ու խնդրեց, վոր նա յել
համբուրի...

— Ձեմ ուզում, կեղտոտ ե... Յես քարը չեմ համբուրի...

Տատը սառած մնաց. հետո քայլերն ուղղեց դեպի մատուռ.
կուացավ ե կուղե կուղ ներս մտավ. Անժիկը հետևեց տատին ու-
ղում եր իմանա՝ ինչ կա մատուռում. ներս մանելիս Անժիկի գը-
ռվար կպավ դռան քարին.

— Թճճ, ես ինչ դուռ են շինել...

— Թուհ չեն անիլ, բալաս, աստված կչանչի քեզ, — ասաց
տատը:

— Աստված չկան, տատիկ. — բարձր ու հատու պատասխանեց
Անժիկը:

Տատին թվաց, թե փուլ յեկավ մատուռի պատերը, ե պատից
մի քար ընկավ գլխին: Սարսուռով նայեց Անժիկին, ե հինավուրց
մատուռի մեջ անհարազատ թվացին տատիկին թոռան ժիր աչքերը:

Իսկ Անժիկը ձեռքը մեկնել եր մոտի կանաչ տերևներին, վո-
րոնք փարթամորեն փռվել եյին մատուռի կտրի վրա:

ՄԵՐ ԳՅՈՒՂԸ

Կարմիր գյուղի մեջտեղում
նոր դպրոցն ե փառավոր,
ուր մանուկները խաղում,
սովորում են ամեն որ:
Ընկեր նազուհն ե նստում
ցածիկ շենքում մոտակա.
նոր են ընտրել խորհրդում
գյուղիորդի նախագահ:

Կոոպերատիվ ե դարձել
մեծ խանութը Մարգարի,
ուր գնում են ջահել, ծեր,
նավթի, աղի, շաքարի:
Թեև շատ բան կա թերի,
հինը դեռ շուտ չի կորչի,
բայց փոխվել ե կյանք, կենցաղ,
ել են նախկին գյուղը չի:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

Թերի—կիսատ.

կենցաղ—նիստ ու կաց:

Դժիւր գլուղխորհրդի կին անդամների և պատգամաւորութիւնների անուն ազգանունները:

Հիշիւր սովորած կետերի անունները:

Դ Ի Տ Ի Ր

1. Յերբ ենք վերջակետ դնում:

2. Յերբ ենք ստորակետ դնում:

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք

1. Յերբ միտքը (ամբողջական խոսք) վերջանում է, մենք դադար ենք անում: Այդ դեպքում դնում ենք վերջակետ (.):

2. Յերբ ձայնը բարձրանում է ու յերկարում, դնում ենք ստորակետ (,) :

Գ Ե Ղ Զ Կ Ա Կ Ա Ն Յ ԵՐ Գ ԵՐ

Մաշինան քաշել եմ վարի,
կուլեկաիվ հողերում անծիր.
Շողեր ջան, ուշացար հ. ր ես,
յեկ ջանս, յեկ, նազ մի անի:

* *

Բամբակի քաղհանը թնդ յեկ,
Ղիգարս երկում է, ջուր բեր,
արեք դադում է, շուտ յեկ,
մի կուլա գլղան ջուր բեր:

Դե ջան հա, տրակտոր, վարի,
Շողերը դուրս յեկավ արտից.
պողպատե ընկերս, վարի,
ջան անենք՝ շուտ դուրս դանք ծրից:

* *

Շողերը, աչքերը մթին,
Շողերը՝ թշերը լուսին,
Շողերը բռնում է եշխով
կուլեկաիվ նոր կյանքի ուղին:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

անծիր—անծայր.

ուղի—ճանապարհ:

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք

Բառերը լինում են յեզակի (մեկ) և հոգնակի (շատ) թվում, օրինակ՝ արտ (մեկ), արտեր (շատ).

Արտագրեր և փոփոխիւր

«Դեկղի. յերգեր» վառանաւորում

յեզակի բառերը, որինակ՝

մաշինա մաշինաներ

հող հողեր

ջուր ջրեր

լուսին—լուսիններ

ծիր—

աչք—

արե—

տրակտոր—

մարդ—

Ինչպես են փոփոխւում (ջուր—ջրեր),
ինչ մասնիկներ են ավելանում (եր, ներ, իկ...)

Խոշոր տառերով արտագրեր այս լոգոնգները և փակցրու պատին:

Ձեռքերդ, յերեսդ և մարմինդ միշտ մաքուր պահիր.
Սպիտակեղենդ շուտ շուտ փոխիր

Բնակարանումդ միշտ մաքուր ող և արե թող լինի.
Ձուրը, ողը և արեը մեր բարեկամներն են:

Ուր արե չի մտնում, բժիշկ կմտնի

III. ԼԵՆԻՆՆ ՈՒ ԿՈՄԿՈՒՍԸ

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԻԼՅԻՉ ԼԵՆԻՆ

1

Վլադիմիր Իլյիչ Ուլյանով-Լենինը ծնվել 1870 թ. Միմրիբսկ քաղաքում: Նրա հայրը ժողովրդական դպրոցների տեսուչ էր:

Լենինը միջնակարգ ուսումնառումն ավարտեց 17 տարեկան հասակում: Այդ ժամանակ նրա մեծ լեզբորը՝ Ալեքսանդրին մահապատժի յենթարկեցին Ալեքսանդր III-ի գեմ մահափորձ կատարելու համար: Այդ դեպքը խիստ ազդեց լեռնաշխարհի Լենինի վրա: Նա մտածում էր, Վոր մի թագավորի սպանելով բան ուրախ չի գա, Վոր պետք է ազատել ժողովրդին թե թագավորից և թե ամբողջ տեղից շուտով արտաքսվեց ուսանողական շարժման մասնակցելու համար: Միայն 4 տարուց հետո նրան հաջողվեց համալսարանում քննություն տալու:

2

1893 թվին Լենինը գնաց Պետերբուրգ (այժմ Լենինգրադ) և այնտեղ սկսեց աշխատել բանվորական գործի համար: Նա կազմակերպեց բանվորների դպրոցի միություններ նրանց սովորեցնում էր Մարքսի ուսմունքը: Բայց շուտով Լենինին իր ընկերների հետ ձերբակալեցին և մի տասուց ավելի բանտում պահելուց հետո՝ 1897 թ. աքսորեցին Սիբիր: Յերեք տարի Սիբիրում մնալուց հետո Լենինը գնաց արտասահման: Այնտեղ նա սկսեց կազմակերպել բալթիկների կուսակցություն: 1905 թվին սկսվեց ռուսական առաջին հեղափոխությունը, բայց զինվորների և գյուղացիների անգիտակից լինելու պատճառով չհաջողվեց:

Լենինն անընդհատ դեկավրում էր բանվորական շարժումները: 1917 թվին կատարվեց Փետրվարյան հեղափոխությունը և կապիտալիստների ձեռքում:

3

Լենինն այդ ժամանակ վերադարձավ արտասահմանից, անցավ բանվորական շարժման գլուխը և ղեկավարեց Հոկտեմբերյան մեծ հեղափոխությունը: Իշխանությունն անցավ խորհուրդների ձեռքը: Բանվորները, գյուղացիներն ու կարմիր բանակը միացյալ ուժերով ձեռք բերին իրենց ազատությունը Լենինի առաջնորդությամբ: Բայց լեռնաշխարհի աշխատանքը և կրած տանջանքները կարճեցին մեծ մարդու կյանքը: 1924 թվին հունվարի 21-ին Լենինն ալլա չկար:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՏԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

արտաքսել—վանդել դուրս անել:

ձերբակալվել—բռնել:

ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎԱՏԱՐՎԵՑ

(Լենինի նախից Պետերբուրգի խորհուրդում 17 ք. հոկտ. 6-ին)

Ընկերներ, բանվորական ու գյուղացիական հեղափոխությունը կատարվեց:

Այսուհետև մենք կունենանք խորհրդային իշխանություն, մեր սեփական իշխանությունն առանց բուրժուազիայի մասնակցության:

Մեր հաղթական խնդիրն է՝ պատերազմի շուտափուլ լիկվիդացիան: Դրա համար ել նախ պետք է մեր հաշիվը կապիտալի հետ վերջացնենք:

Գյուղացության մեծ մասն առում է՝ բավական է խաղանք կապիտալիստների հետ, մենք բանվորների հետ ենք: Յեվ գյուղացու հավատը մենք ձեռք կբերենք մի դեկրետով, Վոր կոչնչացնի կալվածատիրական սեփականությունը:

Գործարաններում մենք կմտցնենք իսկական բանվորական հակոդություն: Մենք սովորեցինք հաշտ աշխատել. ա՛յ, որինակ, այս հեղափոխությունը:

Մասսաների կազմակերպված ուժը մեր կողմն է, այդ ուժը կհաղթի բոլորին և պրոլետարիատին կտանի դեպի համաշխարհային հեղափոխություն:

Այսուհետև մեր գործն է՝ պրոլետարական սոցիալիստական պետություն կազմակերպել:

Կեցցե համաշխարհային սոցիալիստական հեղափոխությունը:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

Վիվիդացիա — անել վերջացնել, հաշիվ-
ները փակել. դեկրետ — կառավարութեան
որենք (բոլորին
հայտարարած)

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք

Հարյուրավոր, տասնավոր, հազարավոր:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

Այս թվերից կազմել կա, գը կամ դասավորութունը ցույց տվող բառեր,
վեցերորդ, տասերորդ, առաջին, չորրորդ, հինգերորդ, յերկ-
րորդ, իններորդ, յերրորդ, յսկերորդ:

Կարգա յեվ արտադրելու այս հարցաթերթն ու պատասխաններ
հարցերին:

ՀԱՐՑԱԹԵՐԹ

Ազգանուն . . . . .
Անուն . . . . .
Հայրանուն . . . . .
Տարի . . . . .
Վո՞ր միության անդամ ես . . . . .
Հասցե . . . . .
. . . . .

(տարեթիվ) (ամիս յեվ ամսաթիվ)

ԼԵՆԻՆԻ ԱՆՎԱՆ ԶՐԱՆՑԲԸ

Գնում ենք տեսնելու «Լենինի» ջրանցքը: Ծիծաղով ու կա-
տակելով հասնում ենք ջրանցիի բերանը:

Հորձանք տալով դուրս ե յեյնում ջուրն իր հարազատ մոր
գրկից և առաջ ե հոսում իր նոր հունով:

Ամբողջ լերեք կիլոմետր ջրանցքն անցնում ե մայր գետին
զուգահեռ: Նշա առջև ցցված բարձունքն աշխատել ե խափանել
նրա ընթացքը: Բայց աշխատավորի ձեռքը փորել ե նրա կող ու
կուշոր և ճանապարհ բացել իր սիրելի ջրանցքի համար:

Ջրանցքն իջնում ե գետի ցած և դուրս ե գալիս ազատ ողի
մեջ. նա հոսում ե 85 մետր խորութեան հունով և այդպես ամ-
բողջ 6¹/₂ կիլոմետր:

Հունն այստեղ շինված ե քար ու կրով:

Ջրանցքը դուրս ե գալիս Եջմիածին և աշխատավորութեանը

նոր կյանք ե ավտում: Նա խոստանում ե կենդանացնել նրանց
այրված ու խանձված դաշտերը և վոտոգել 2,500 հեկտար) հող: Նա
գարկ կտա բամբակի ու խաղողի մշակութեան:

Ա Ր Տ Ա Գ Ր Ի Ր

այս դասից բարդ բառերը իբեհց մասերով.

Որինակ՝

ջրանցք — ջուր, անցնել. զուգահեռ — դույզ հեռու:

Պ Ա Տ Մ Ի Ր

այս դասը անցյալ ժամանակում (գնում ելինք, գնացինք, իջնում եր)
Բ Ա Ռ Ե Ր

հորձանք — ախլք. խափանել — խանգարել:

ՅԵՐԿԱԹԻ ՀԱՄԵՐԳ

Շուրջս ահա ազմուկ ու լերգ
Ազմուկ ու լերգ և շոխիդ.
Ժիր փոկերն են կազմել համեմդ
Տարածելով լերգ խինդ:
Իմ չորս կողմը լերկաթի ծով
Յերկաթի ծով գրնդուն.
Հույզերս են մի նոր բոցով
Հրավառվել իմ սրտում:
Յես ունկնդիր այս ժխորին
Այս ժխորին քաղցրալուր.
Թափ եմ շնչում իմ լերգերին
Ցնծում, ցնծում ամենուր:
Ու ձեռքերս են զոզում խինդից
Աշխատանքին միշտ պատրաստ
Հարազատ ե մեքենան ինձ
Հանգացող լերկրառատ:

Բ Ա Ռ Ե Ր

համեմդ — խմբական լերգ. շոխիդ — լերկաթի ձայն.
խինդ — ուրախութիւն. ունկնդիր — ականջ դնող.
ժխոր — խառնիճադանձ ազմուկ:

ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՅՐ

1924 թ. հունվարի վերջին Մոսկվայում պետք է կայանար խորհուրդների համառոտական XI համագումարը: Հունվարի 22-ին առավոտյան համագումարի նախագահ ընկ. Կալինինը ժողովը բա- նալով ասաց.

«Ընկերներ, խնդրում եմ փոքրի կանգնեք: Յես ձեզ պետք է մի ծանր լուր հայտնեմ: Վլադիմիր Իլյիչի առողջությունը վերջին ժամանակներս բավականին գեղի լավ էր գնում: Բայց լեռեկ կաթ- ված ստացավ Վլադիմիր Իլյիչը և մեռավ:

«Ընկերներ, այժմ ասելու բան չունեմ... Յես կարծում եմ ամենագլխավոր և հիմնական խնդիրը, վոր դրված է մեր առաջ, այն է,—պահպանել այն նվաճումները, վորոնց գլխավոր ստեղծողը Վլա- դիմիր Իլյիչն էր»:

* *

Մի ընդհանուր հառաչ դուրս թռավ... Ամեն ինչ քարացավ... Պայծառ դահլիճը կարծես թե մթնեց... Հսկված հեկեկանքը հետզհե- տե ավելի դուրս պոռթկաց... Այնուհետև ամեն ինչ կարծես լե- րազ եր...

Հիշում եմ ընկ. Կալինինի առաջարկությունը—Իլյիչի մահվան ուրը սգի ու համարել: Նախագահության հայտարարությունը, թե Իլյիչի մարմինը այստեղ կհասնի վաղը... մահվան քայլերը:

Ընդհանուր խուլ հեկեկանք... Ով վոր չի կարող մարդկանց մոտ լաց լինել, վաղում, թագնվում է մի կողմնակի տեղ...

Ցրվում են... վոչվոք վոչինչ չի խոսում, վոչվոք վոչինչ չի հարցնում...

ԲՆՈՒՆԵՐԻ ԲՍՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

կաթված —անդամալուծ լինել

(պարալիչ).

պոռթկալ —դուրս պրծնել.

նվաճում—ձեռ բերած հաղթու- թյուն, առաջադիմություն.

Բանվոր ու չքավոր գյուղացի, մտիր Լենինի կու- սակցություն շարքերը:

«ՀՐԱՇԲԸ»

Վողջ գյուղը թնդում եր:

Ելեկտրոկայանի բացման որն եր:

Ել հով ասես, վոր ներկա չեր բացման հանդեսին:

Բաց արին ջրարգելակները:

Ջուրը հորդաց, անիվներն սկսեցին հռնդալ:

Կայանը լուսավորվեց:

Մտրդիկ ցնծությունից չգիտեին ինչ անեն: Վոմանք մերկա- ցան և նետվեցին ջուրը: Ողբ լցվել եր ուրախության աղաղակնե- րով:

Հանդեսը վերջացավ, ամեն մեկը շտապեց իր տուն, վոր ստուգի, թե իրոք ելեկտրական լույսը վառվում է:

Մուլին է:

Պապը նստած է իր խավար տանը, ուր մրոտ ճրագն աղոտ լույս է արձակում, հազիվ լուսավորելով իր չորս կողմը: Նրա մրի քուլան սպալանում է առանց այն ել հնամյա տան գաղջ ողբ:

Ներս է վաղում պապի ծուրը, կոմյերիտ Հրաչիկը:

— Պապի ջան, չեկ գնանք մեր տունը, ենպես լույս է, ենպես լույս, կարծես արև լինի...

— Հա, Աչիկ ջան, ելեկտրականը վերջացավ...

— Հա, Պապի ջան հա, չեկ գնանք քո աչքովը տես, եսոր ենպես մեծ հանդես եր...

Պապը վեր է կենում տեղից, գավազանը ձեռքն առնում: Հրա- չիկն ոգնում է նրան և ճոճտալով պատմում հանդեսի մանրամաս- նությունները:

Պապը սանդուխտներով վեր է բարձրանում իր թոռան լեռկհար- կանի տունը:

Դրսից, պատուհանի միջով լերևում է արևի պես ժպտացող ելեկ- տրական վառ լույսը: Պապը զարմանքից կանգ է առնում պատըշ- քամբում:

— Արի, Պապի ջան, ներս արի, կմրսես, արի տես ինչ բան արեց ես մեր խորհրդային իշխանությունը, սաղ գեղը լիսավորեց, —ուրախ-ուրախ թևից բռնած ներս է տանում պապին իր թուր:

Պապին առաջարկում են նստել: Չի նստում պապը, նա կանգ- նել է սենյակի մեջտեղը, շմել, շվարել, իրեն կորցրել:

Սենյակի առաստաղից մի թել է կախված, վորի ծայրին ամ- բացրած է սագի ձվի փափ մի ելեկտրո-լամպ, վորպիսին պապն առա- չին անգամն է տեսնում: Ուժեղ լույսը ցավեցնում է պապի աչ-

քերը: Նա ձեռքով պաշտպանում է: Ամենքը լուռ են, խորհրդավոր լուռ, սպասում են, թե ինչ է ասելու պապը:

— Ես լիսը հանգչում ամ, թե հենց գիշեր-ցերեկ վառ և մեա-լու,— մտահոգած հարցնում է պապը:

— Փշի, աս Պապ ջան, փշի, տես հանգչում ամ, թե չե,— կա-տակում է թոռը:

Պապը չի փչում. վաղ թե ծաղրեն իրեն:

— Թե փչելով հանգչում աս, դու փշի,— առաջարկում է պապը:

— Թոռը մոտենում է կոճակին, ձեռքերն ու վրան, ապա մի կողմից ուժեղ փչում, իսկ մյուս կողմից պտույտ տալիս կոճակը:

Համայն որորվում է խավարի մեջ: Ամենքը ծիծաղում են:

— Դե վառի նորից:

«Զը՛րթ» — Շրթնում է կոճակը, լամպը նորից վառ է:

Պապը չի կարողանում հասկանալ, թե ինչպես է վառվում կամ հանգչում: Ամենքը ծիծաղալով շրջապատում են պապին, մոտենում կոճակին և առաջարկում են պտույտ տալ:

«Զը՛րթ» — հանգչում է:

— Ելի պտույտ տուր, Պապի ջան, ելի:

Պապը շրջում է:

«Զը՛րթ» — վառվում է:

Պապը մի քանի անգամ իր ձեռքով փորձում է: Միշտ միևնույն հետեվանքը:

Զկարգացան Պապի համառությունը կոտրեն, վոր իրենց մոտ գիշերի: Ուղեկցեցին: Պապը բաժանվելիս միայն մի բան հարցրեց:

— Եգ լիսը գիշերն ել աս վառվում, ցերեկն ել:

— Հա, բան, Պապի ջան, առաջիտի լեկ տես վոնց աս վառվում: Ցերեկը չի կարելի վառել. բայց լեկ, փորձիր, բացատրեց Հրա-չիկն ու բարի գիշեր մաղթեց Պապին:

Ամբողջ գիշեր Պապը չկարողացավ քնել. նրա ուզեղն զբաղ-ված էր ելեկտրոլամպի «Հրաճախ»:

ՀԱՄ. ԿԿ. ԿՈՄԻՏԵՐՆԻ ԱՌԱՋԱՎՈՐ ԶՈՎԱՏ

Աշխատավորության ուժը միության մեջ է:

Բոլոր յերկրների բանվորների առաջավոր. խավերը վաղուց հասկացել էին այդ և ձգտում էին միջադպին միության:

Այդ միությունը ներկայումս հանդիսանում է կոմունիստական Խտեռնացիները:

III (Կոմունիստական) Խտեռնացիները բոլոր յերկրների կո-

մունիստական կուսակցությունների միությունն է: Նա ձևակերպ-վել է 1919 թվին:

Կոմունիստական Խտեռնացիները ամենաուժեղ ու փորձառու կուսակցությունը Համամիութենական կոմունիստական (բալլիստիկ-ների) կուսակցությունն է՝ Համ. Կ(բ)Կ:

Կոմիտեներն ինդիվիդուալ չեն շուրջը համախմբել ամբողջ աշխար-հի պրոլետարիատին ու ճնշված ժողովրդին և ղեկավարել նրանց պայքարը կապիտալիստական հասարակարգի տապալման գործում: Նա ձգտում է վոլնչացնել կապիտալիստական պետությունը, կա-պիտալիստների զիկաաուուրան փոխարինել պրոլետարիատի զիկաա-աուուրայով, վորը պիտի վոլնչացնի ամեն մի անհավասարություն ու շահագործումը: Կոմիտեները համաշխարհային պրոլետարիատի գլը-խավոր շտաբն են, վորը ղեկավարում է պրոլետարիատի պայքարը կապիտալիստների դեմ:

Այդ բոլոր կարևորագույն խնդիրները կոմիտեները կարող է նշել ու իրագործել միայն շնորհիվ իր մեջ ղեկավար աշխատանք տանող Համամիութենական կոմկուսակցության, վորը ստեղծվել ու զարգացել է Լենինի ղեկավարությամբ:

Համ Կ(բ) Կ. յերկարամյա պայքարի փորձառությունը դար-ձրնում է նրան կոմունիստական Խտեռնացիների ղեկավարն ու նրա առաջավոր շոկատը:

Համ Կ(բ) Կ այդ փորձառությունը ձեռք է բերել ցարի, բուր-ժուազիայի ու համաձայնողական — մենշևիկների դեմ մղած տասն-յակ տարիների պայքարում և մասսաներին իր շուրջը համախմբման գործում: Նա այդ պայքարի ընթացքում կարողացել է գտել իր շարքերից պրոլետարիատի դավաճաններին ու դառնալ բանվոր դա-սակարգի հարազատ կուսակցությունը:

Ծիշտ դնելով բանվորա-գյուղացիական դաշինքի խնդիրը և ղե-կավարելով բանվոր դասակարգի ու աշխատավոր գյուղացիության պայքարը 1905 և 1917 թվի (Փետրվարյան) հեղափոխություննե-րին, Համ Կ(բ) Կ մեծ փորձ ձեռք բերեց բուրժուազիայի դեմ կռվելու գործում: Ունենալով այդ փորձը, նա կարողացավ ճիշտ ղեկավարել հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, վորը վերջացավ բան-վորների ու գյուղացիների հաղթությամբ: Այդ հաղթությունները նա տարել է շնորհիվ իր միասնություն, տոկունության և ամուր կարգապահության: Հանուն այդ միասնության նա անխնա պայքար է մղում կուսակցության Լենինյան գիծը խախտողների դեմ և ամ-րացնում է իր շարքերը:

Բացի այդ Համ Կ (բ) Կ ղեկավարում է ԽՍՀՄ սոցիալիստական շինարարութիւնը ընդ որինակ են վերցնելու մյուս յերկրների կոմկուսակցութիւնները ու բանվոր դասակարգը:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

Խավ—շերտ.

պայքար—կռիվ.

տապալել—զլորել.

դիկտատուրա—իշխանութիւն.

մի դասակարգի կամ դասի անսահման տիրապետութիւն:

ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ

Կանգնած հպարտ և հմայուն
Քո վերելքի բարձր սարին
Դու ժպտալով յետ ես նայում
Քու տաս տարվա ճանապարհին.
Դու բարձրացար մի որ ետեղ
Հանքից, հանդից ու տունելից,
Յերբ տրակտորի մոտորի աեղ
Թնդանոթն եր խոսում ելի:
Եսոր մահի ու հրդեհի,
Հին մոխրացած Հայաստանում
Քո կառուցած զավոդների
Ծխնելուղներն են բարձրանում:
Ու վոչ մի ուժ քեզ չի շեղի
Քո լենինյան ճանապարհից,
Բալչիկյան հուժկու բանակ:
Դու պայքարի, մարտի ծնունդ,
Պայքարով ես առել հասակ,
Պայքարով ել ուղիդ անցիր
Դեպի պայքար ու հաղթանակ:

Բ Ա Ռ Ե Ր

հմայուն—գրավիչ.

վերելք—աճում.

հուժկու—ուժեղ, զորեղ.

պայքար—կռիվ.

մարտ—կռիվ.

Ի. Վ. ՍՍՍԼԻՆ (ՀՈՒՂԱՇՎԻԼԻ)

Իոսիֆ Վիսարիոնովիչ Ստալինը ծնվել է 1879 թ. Գորի քաղաքում (Վրաստանում): Նրա հայրը բանվոր եր և աշխատում եր Թիֆլիսում՝ Ագելխանովի կոշիկեղենի արհեստանոցում:

Ստալինը սովորում եր Թիֆլիսում: Դեռ աշակերտ ժամանակ նա մասնակցում եր հեղափոխական խմբակների աշխատանքներին:

1898 թվին ընկեր Ստալինը ընդունվում է Ռուսաստանի սոցգեմ. բանվորական կուսակցութեան մեջ: 1904 և 1905 թ. շրջանում նա ակտիվ կերպով պայքարել է մենշևիկների դեմ:

Մինչև հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը ընկ. Ստալինը բաղմաթիվ անգամ բանտարկված է լեղել և աքսորված: Այդ ժամանակամիջոցում նա գաղտնի աշխատանքներ է տանում մի շարք քաղաքներում՝ Թիֆլիս, Բագու, Պետերբուրգ (Լենինգրադ): 1917 թ. փետրվարյան հեղափոխութեան ժամանակ նա աքսորում եր գործվում: Աքսորից ազատվելուց հետո ընկ. Ստալինը վերադառնում է Պետերբուրգ և մասնակցում է կուսակցական ղեկավարող աշխատանքներին, փորպես Կենտկոմի անդամ:

Հոկտեմբերյան հեղափոխութեան նախապատրաստական աշխատանքների ամբողջ ժամանակ նա աշխատել է Լենինի հետ: 1917 թվից մինչև 1923 թվը Ստալինը լեղել է ազգութիւնների գործերի ժողովրդական կոմիսար: 1923 թվին նա ընտրվում է կուսակցութեան կենտկոմի քարտուղար և այդ պաշտոնումն է մինչև այսօր:

Քաղաքացիական կռիվներին նա մասնակցել է բոլոր ֆրոնտներում և պարգևատրված է մի քանի շքանշաններով:

Ստալինը Լենինի հետևողական աշակերտն է: Լինելով հավա-

տարիմ Մարքս-Լենինյան ուսմունքին, նա անխնա կերպով պայքարել է բոլոր թեքումների դեմ—տրոցկիզմի, աջերի և զանազան բրդկների: Վճռական քայլներին կուսակցությունը նրա ղեկավարությամբ միշտ ել հաջթանակով է գործում լեկել:

Մ. Ի. ԿՍԼԻՆԻՆ

Միխայիլ Իվանովիչ Կալինինը ծնվել է 1875 թ. Տվերի նահանգում: Նա սկզբնական կրթություն ստացել է տարրական դպրոցում: Աղքատության պատճառով նա կրթությունը չի կարողանում շարունակել ու մտնում է աշխատելու մի կարվածատիրուն մոտ անալին գործերով: 16 տարեկան Կալինինը գնաց Պետերբուրգ ու մտավ Պուտիլովի գործարանը՝ բանվորության:

Նա պետերբուրգում մտնում է կուսակցության մեջ և շուտով ձերբակալվում է. 1912 թվին Միխայիլ Իվանովիչը Մոսկվա գնաց. այստեղ նրան նորից ձերբակալեցին և վճռեցին աքսորել: Մակայն նրան հաջողվեց ծածկվել և անցնել Լենինգրադ: Այստեղ նա մնաց մինչև փետրվարյան հեղափոխությունը: 1919 թվին ընկ. Կալինինը ընտրվեց Համառուսական կենտգործկոմի նախագահ, իսկ 1923 թվից մինչև այսօր Համամիութենական կենտգործկոմի նախագահ:

Աշխատավորական մասսաները շատ են սիրում Միխայիլ Իվանովիչին: Հեռու չըջաններից հաճախ նրա մոտ գալիս են գյուղական ներկայացուցիչներ գանազան խնդիրներով:

Ինքն, ընկ. Կալինին ել հաճախ լինում է չըջաններում մասսաների մեջ և հետաքրքրվում նրանց կյանքով ու աշխատանքով:

Վ. Մ. ՄՈՒՆՈՑՈՎ (ՄԿՐՅԱԲԻՆ)

Վյաչեսլավ Միխայովիչ Մուրտովը ծնվել է 1890 թ. Վյատկայի նահանգում: Կուսակցության մեջ մտել է 1906 թ., կազանում: Այստեղ կուսաշխատանքների համար նրան ձերբակալեցին և 2 տարով աքսորեցին: Աքսորից հետո նա գնաց Պետերբուրգ: Այստեղ նա աշխատում էր կուսակցական թերթերում: 1915 և 16 թվերին Մուրտովին նորից ձերբակալեցին: Փետրվարյան հեղափոխությունից հետո նա աշխատում է իբրև բալլետիկների Պետրոգրադի կոմիտեի անդամ. հոկտեմբերյան օրերին նա ռազմահեղափոխական խորհրդի անդամ էր: 1921 թվին նա ընտրվում է համկոմկուսի կենտկոմի անդամ և Մոսկվայի կոմիտեի քարտուղար:

Վերջին տարիներն ընկեր Մուրտովը Համամիութենական կենտգործկոմի նախագահության անդամ է լեղել, իսկ 1930 թ. ղեկավարել է կուսակցության Լենինյան ճիշտ ուղիներով:

Ընկ. Մուրտովը իր աշխատանքների ընթացքում միշտ ել գեկավարվել է կուսակցության Լենինյան ճիշտ ուղիներով:

Վ. ՅԵՖ. ՎՍՐԱՇԵՆՈՎ

(Սորհրդային միության զինված ուժերի տաշնորդ)

Կլիմենտի Յեֆրեմովիչ Վարաշիովը ծնվել է Սարկովի նախկին նահանգում 1881 թվին: Նա աղքատ ընտանիքի զավակ էր: Պատանի հասակում նա մտավ գործարանային աշխատանքի. բազմիցս անգամ բանտարկվել է ցարական իշխանության կողմից հեղափոխական աշխատանքների համար: Քսանյութ տարուց ավելի նա

աշխատում ե բայձիկիան կազմակերպության շարքերում, նա յեր-
բեք չի տատանվել, յերբեք չի շեղվել Լեւինյան ճանապարհից և
միշտ ել պայքարել ե թեքումների դեմ:

Կարմիր բանակի ամրացումն ու հզորացումը կատարվել ե Վա-
րաշիլովի անմիջական և ղեկավար մասնակցութեամբ:

Հակախորհրդային պատերազմի վտանգը ներկայումս ավելի
սուր ե, քան յերբեկցե: Ընկ. Վարաշիլովի գլխավորած Կարմիր
բանակը պատերազմի դեպքում նորից առիթ կունենա ինչպես դա
յեղով չին-արևելյան կոնֆլիկտի ժամանակ, ապացուցելու, վոր
ինքն իրոք համաշխարհային պրոլետարիատի բանակն ե: Յեվ յեթե
մեզ վրա հարձակվեն, Կարմիր բանակը համաշխարհային պրոլե-
տարիատի ոգնութեամբ բավականաչափ ուժեղ կգտնվի պաշտպանե-
լու Խորհրդային Միութիւնը:

IV ԿՈՄԻՆՏԵՐՆ ՅԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵՂԱՓՈ- ԽԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԸ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒՄ ԵՆ ԿԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

Միտել եր: Մոխրագույն հորիզոնի բոլոր կողմերից լսվում եր
գործաբանների սուլիչների վռնոցը: Տասնյակ- հազարավոր բան-
վորներ դուրս ելին յեկել խղճուկ բնակարաններից:

Կարմիր Պետրոգրադը վտանգի մեջ եր: Սպիտակները զաւրս
ելին: Տղամարդիկ, կանայք, յերեսաները շարժվում ելին—հրա-
ցաններով, թիերով, բահերով զինված:

Մի կատաղի հեղեղի նման ամբոխը շարժվում եր գինվորների,
թնդանոթների, ավտոմոբիլների, սայլերի հետ խառնված:

Գլխավոր փողոցով անցնում եր Կարմիր գվարդիան: Գլուխ-
ները վեր պահած՝ քայլում ելին ցեխի մեջ, չորս-չորս հոգի ամեն
մի շարքում, առանց նվազի, առանց թմբուկի: Նրանց գլխին ծա-
ծանդում եր մի կարմիր դրոշակ, վորի վրա խոշոր տառերով գրը-
ված եր, «Հաշտութիւն, հող»: Բոլորը յերիտասարդներ ելին: Նը-
րանց ղեմքի արտահայտութիւնն ասում եր, թե այդ մարդիկ գի-
տեն, վոր գնում են մեռնելու:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

հորիզոն—յերկնքի նկատելի տա-
րածութիւն յերկրին միա-
ցող:
ծածանվել—փոփուալ:

կարմիրգվարդիա—հեղափոխա-
կան բանակ հո-
տեմքերի ուրերին:
արտահայտութիւն—տրամա-
դրութիւն՝ ղեմքի կա-
շարժումների միջոցով

Հ Ա Ր Ց Ե Ր

1. Յերբ եր Պետրոգրադն այս դրութեան մեջ գտնվում:
2. Ինչո՞ւ յենք ասում եկարմիր Պետրոգրադ:
3. Ի՞նչ ելին պահանջում ցուցարարները:
4. «Գնում ելին մեռնելու...» — Ինչու համար:

Ջան Ալագյազ, Ալագյազ,
թիկնեղ, սիրուն Ալագյազ.
ձեն տուր դու լել մեզ նման
գովքեր ձոնիր Ալագյազ:

Առվակներ կարկաչուն
եղ պղտոր չեն, արնահամ
սուզ ու շիվան, ավերում
անվերադարձ չքացան:

Նոյեմբերին մեր լերկրում
իջավ գարուն, նոր գարուն.
կին-աղամարդ ձեռք ձեռքի
լույս ապագան ենք կռում:

Հայաստանը լեռանդուն,
շահել աշխուժ կոմսոմոլ,
ամենուրեք խնդություն,
մարդիկ խաղաղ, բախտավոր:

Ջան Ալագյազ, Ալագյազ,
լերնեկ լեռ եղ քեզնման
ապրելի հար, հավիտյան
ու տեսնելի ապագան:

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

Թիկնեղ—լաշն թիկունքով, ուժեղ, կարկաչուն—զլգլացող.
հար հավիտյան—միշտ, ընդմիշտ. ամենուրեք—ամեն տեղ.
Ձոնել—նվերել:

ԿՈՄԻՆՏԵՐՆ ՅԵՎ ԿԻՍ

Կոմունիստական կուսակցություններ կան աշխարհիս բոլոր
ծաղրերում: Այդ կուսակցությունները մի միութուն են կազմում,
վոր կոչվում է Կոմունիստական ինտերնացիոնալ կամ Կոմինտերն:
Ասում են նաև III Ինտերնացիոնալ, վորպեսզի տարբերվի բուր-
ժուական կուսակցությունների միութունից, II Ինտերնացիոնալից:

Կոմինտերնը հիմնվել է 1919 թ. Մոսկվայում և աչժմ իր մեջ
միացնում է 48 լերկրների կոմ. կուսակցություններ (սեկցիաներ):
Կոմինտերն կոչվում է պատերազմի դեմ և ձգտում է ազատել
ամբողջ աշխատավոր մարդկությունը:

Կոմունիստական կուսակցության հարում են լերիտասարդ-
ների կոմունիստական կազմակերպությունները, կոմյերիտը կամ
կոմսոմոլը, վոր նույնպես աշխատում է շատ լերկրներում: Մրանգ
միությունը կոչվում է ԿԻՄ (ուսաներեն) կամ Յերիտկոմինտերն
(Յերիտասարդ. Կոմունիստ. ինտերնացիոնալ): Մեզմոտ այդ միու-
թյունը կոչվում է Լենինյան Կոմունիստական լերիտ. միութուն
(ԼԿՅԵՄ):

ԿԻՄ-ը կոմունիստների ղեկավարութամբ կռիվ է մղում կա-
պիտալիստների դեմ, նա խոշոր աշխատանք է տանում նաև
կուլտուրական-տնտեսական ասպարեզներում:

ԲԱՌԵՐ

Հարել-միանալ:

ՊՐՈՓԻՆՏԵՐՆ

Պրոֆինտերնը միջազգային բանվորության հեղափոխական պը-
րոֆմիությունների կարմիր ինտերնացիոնալն է:

Պրոֆինտերնը հիմնվեց 1920 թվին իբրև հակակշիռ Ամստեր-
դամի ինտերնացիոնալի, վորը կոչվում է զեղին ինտերնացիոնալ:
Դեղին ինտերնացիոնալը ներկայումս բանվորների իսկական շահերը
թողել, զբաղված է կապիտալիզմի շահերով, կապիտալիզմը պահպա-
նելու հոգսերով: Դրա դեմ պայքարում է պրոֆմիությունների կար-
միր ինտերնացիոնալը, պրոֆինտերնը, վորը կազմակերպում է կա-
պիտալիստական զանազան լերկրներում հեղափոխական պրոֆմիու-
թյուններ՝ կապիտալիզմը տապալելու նպատակով:

Միևնույն ժամանակ Պրոֆինտերնը ղեկավարում է զանազան
լերկրների բանվորական շարժումը, պայքարը, զործագույները, ցույ-
ցերը: Ներկայումս Դեղին ինտերնացիոնալից հեղափոխական բոլոր
տարրերը անցնում են Պրոֆինտերնի շարքերը:

ՄԻՋԱԶԳԱՅՆ ԳՅՈՒՂԱՅԻԱԿԱՆ ԻՆՏԵՐՆԱՅԻՈՆԱԼ

1923 թվին Մոսկվայում բացվեց գյուղատնտեսական ցուցա-
հանդեսը, Ձանազան լերկրներից կային մի շարք գյուղացիներկայացու-
ցիչներ՝ նիստեր ունեցան և հիմք դրեցին գյուղացիական ինտերնացիո-
նալին, վորը կոչվում է գյուղիներն: Գյուղիներնի հիմնական պա-
հանջները հետևյալն են 1) Կալվածատերերի հողերի զբաղումը՝ և
ձրի հանձնումը աշխատավոր գյուղացիութանը: 2) Բոլոր ազգու-
թյունների ինքնորոշումը: 3) Պայքար իմպերիալիստական պա-
տերազմների և զաղութային քաղաքականության դեմ: 4) Աշխա-
տավոր գյուղացիության դաշինքը բանվոր դատաւարդի հետ: 5) Պա-
քարել բանվորա-գյուղացիական իշխանութուն հաստատելու համար:
Գյուղիներնի լոզունգն է՝ «Գյուղացիներ բոլոր լերկրների
միացեք»:

Գյուղիներնը ընդգրկում է մի շարք լերկրների աշխատավոր
գյուղացիներին, վորոնք բանվորների հետ միասին պայքարում են
հանում սոցիալիզմի:

Մ Ո Պ Ր

Հոկտեմբերը հրահրեց բուրժուական յերկրների աշխատավոր-
ների ազատութեան ձգտումները: Ամեն տեղ աշխատավորութիւնն
ուզում է հոկտեմբերն իրագործել:

Կալվածատերերն ու կապիտալիստներն ուժեղացրել են ճնշու-
մն ու հալածանքը. նրանք բանտարկում, աքսորում և գնդակահա-
րում են հեղափոխական աշխատավորներին:

Մենք չենք կարող անտարբեր նայել, վոր մեր յեղբայրներին
տանջեն: Մենք պարտավոր ենք ոգնել հեղափոխական մարտիկնե-
րին: Մենք պարտավոր ենք աջակցել, վոր համաշխարհային Հոկ-
տեմբերը շուտ դա և ազատ բոլոր ճնշվածներին:

ՄՈՊՐ-ը (հեղափոխական մարտիկներին ոգնող միջազգային
կազմակերպութիւն) ոգնում է կապիտալիստի և կալվածատիրոջ
ընդդէմ կռիւղներին, հալածվածներին, բանտերում տանջվողներին
և նրանց ընտանիքներին:

Մտեք ՄՈՊՐ-ի շարքերը,

ԲԱՌԵՐԻ ԲԱՅՍՏՐՈՒԹՅՈՒՆ

հրահրեց — բորբոքեց.

իրագործել — իրականացնել.

անտարբեր — անտարբեր, անհոգ:

մարտիկ — կռիւղ, զինվոր.

աջակցել — ոգնել:

Հ Ա Ր Յ Ե Ր

1. Յերբ է «Պարիզյան Կոմունայի որդի»:

2. Ինչո՞ւ ՄՈՊՐ-ի որդի միացրել են «Պարիզյան Կոմունայի» որդան:

3. Ունե՞ք ՄՈՊՐ-ի բջիջ, ինչ աշխատանքներ է տանում:

Գ Ր Ի Ա Ռ Ե Ք

Այն ընկերների պատմածները, վորոնք ցարի և դաշնակցականների
ժամանակ ընդհատակյա աշխատանքներ են տարել, բանտարկվել են, աք-
սորվել և այլն:

Գրեցեք նրանց անունները, վորոնք մեռել են բանտերում կամ սպան-
վել են քաղաքացիական կռիւղների ժամանակ:

Մ Ի Տ Ի Ն Ք

Մտ յերեք հազար հոգի ամխագործներ ելին հավաքվել: Կա-
լին նաև կանայք և յերեխաներ: Գալիս ելին և նորանոր խմբեր:
Միջազգով ժողոված դուխների մի ծով եր դա, վոր գնալով մե-
ծանքում եր: Անշարժ, քաքացած անտառում լսվում եր փոթորկի
գորտոր հիշեցնող ձայների խուլ դղրդում:

Նույնը ցատկեց կոճղի վրա և ճշաց.

— Ընկերներ, ընկերներ:

Բանվորների ձայները քիչ-քիչ հանգստացան: Նույնը շարու-
նակեց զիլ ձայնով,

— Ընկերներ, մեզ արգելում են հավաքվել. մեզ վրա ժան-
դարմներ են ուղարկում, ինչպես ավագանների վրա: Այստեղ խո-
սենք, վորովհետեւ այստեղ մենք ազատ ենք. այստեղ վոչպոք չի
կարող ստիպել մեզ լռել, ինչպես չի կարելի ստիպել թուշուններին
ու գաղաններին:

Նրան պատասխանեցին զիլ կանչերով ու բացականչութիւն-
ներով:

— Այո, այո, անտառը մեզ է պատկանում: Մենք իրավունք
ունենք այստեղ խոսելու:

Նույնը մի քիչ լռեց: Լուսինը լուսավորում եր միայն ծառերի
կատարները: Բազմութիւնն ալժմ լուռ թաղված եր մթության
մեջ: Նույնը համառոտակի պատմեց գործադուլի սկզբնավորութիւնը
և ձայնը բարձրացելով վերջացրեց այսպես.

— Այսօր մենք պիտի հանգենք վերջնական վորոշման: Ուզում
եք գործադուլը շարունակել. յեթե ուզում եք, ի՞նչ եք մտադիր
անել, վորպեսզի հաղթենք բուրժուաներին:

Ասողալից յերկրքի տակ տիրեց խոր լուռութիւն: Բազմու-
թիւնը թաղված եր մութի մեջ. վերջում արտասանված խոսքե-
րից ամենքի սիրտը ճմլվեց: Լսվում ելին հուսալքութիւն հառա-
չանքներ:

Նույնն նորից խոսեց: Հիմա խոսում եր իբրև ղեկավար.

— Միթե կգտնվեն վախկոտներ, վորոնք կգալվածանեն արված
խոստումին: Միթե նրանք ամբողջ մի ամիս իզուր տանջվեցին:
Միթե նորից պիտի սկսվի նրանց մուրացիկի գոյութիւնը: Լավ չե՞
արդյոք մեռնել՝ ջանալով քանդել կապիտալի բերդը, վորի հարստա-
հարութիւնն հետևանքով բանվորները մատնված են սովի: Հանքը
ձեզ պիտի պատկանի: Դուք և ձեր նախահայրերը հանքը գնել եք
ձեր դարավոր տանջանքների գնով: Միայն շտրկիվ ստոր անարդա-
րութիւն՝ հանքը պատկանում է բուրժուաներին: Արտագորութիւն
բոլոր գործիքները, մեքենաները պիտի պատկանեն բոլորին: Իսկ
կատարյալ ազատութիւն հասնելու համար պետք է տիրող պետա-
կան կարգերը կործանել:

Նույնը խոսքը վերջ ցրեց հետևյալ բառերով.

— Իշխանութիւնը նվաճելու հարցն ալժմ սեզ է հասել:

Ծափահարութիւնները ինդացրին անտառը: Մասն ողում մարդ-
կանց զեմքերն ալրվում ելին, աչքերը փալում: Սուգի մատնի-
ված բանվորները վճռեցին յիտ խիլ իրանցից զողացված հարստու-
թիւնները: Նրանք ալիս ցուրտ շէյին զգում: Կրակոտ խոսքերը
նրանց տաքացրին: Ի՞նչ վսեմ լերագ. Լինել դրութիւն տեր, ալիս
չտանջվել և գերջապես կլանքը փայլել:

— Դեհ, հերթը մերն է... Մահ հարստաւարիչներին:

ՀԱՐՑԵՐ

1. Գործադուլի միջոցով բանվորներն ձև գեմ են պայքարում և վնասվում:
2. Ո՞ւմ շահերն են պաշտպանում բուրժուական պետությունները:
3. Խորհրդային Միության մեջ ում են պատկանում արտադրության գործիքները ու մեքենաները:

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Համեմատեցեք այս հոդվածում նկարագրված միտինգը մեր միտինգների հետ:

ՄԱՅԻՍԻ ՄԵԿ ԱՐԵՎՄՈՒՏԳՈՒՄ

Ե՛յ, վաղից յեղեք, դուք, վոր դարերով
աշխատել եք մութ շախտում ու հանքում.
հասել եք ահա մեր ազատ որը,
պարզե՛նք ալ դրոշ մեր կուռ շարքերում:
կյանքը մեզ համար կույր ու անողուտ,
տերերի համար փառք ու զանձ յեղավ.
դուրս գանք բողոքի շարքերով համուռ,
ու թող մեզ վրա գնդակներ տեղան:
Ե՛յ, վաղից, վաղից, ամբողջ աշխարհի
բանվ ք, գլուղացի, հեղափոխական,
հիմքից կործանենք այս աշխարհը հին,
ու դիմենք առաջ, դեպի ապագան:

ՀԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՏՈՒՆԵՐԻ, ՀՈՐԵԼՅԱՆԱԿԱՆ ՅԵՎ ՍԳԻ ՈՐԵՐԻ ՈՐԱՑՈՒՅՑ

1. Հոկտեմբերյան հեղափոխություն. նոյեմբերի 7-ին (հոկտ. 25)
  2. Հայաստանի խորհրդայնացումը . . . » 29-ին
  3. Արյունոտ կիրակի (և Լենինի մահվան օրը) հունվ. 22-ին (9)
  4. Կարմիր բանակի որը . . . փետրվարի 23-ին
  5. Կանանց միջազգային օրը . . . մարտի 8-ին
  6. Փետրվարյան հեղափոխություն . . . » 12-ին
  7. Պարիզյան կոմունա . . . » 18-ին
  8. Միջազգային սրբաօրհանի օրը . . . մայիսի 1-ին
  9. Կոպիտալիզմի տոնը . . . հուլիսի 6-ին
  10. Խոր. Սոց. Հանր. Միություն . . . հուլիսի 7-ին
  11. 26 կոմունարների օրը . . . սեպտեմբերի 20-ին
- Նոյեմբերի 7-ը, 29-ը, հունվարի 22-ը, մայիսի 1-ը և 2-ը աշխատանքի օրեր են:

ԳԻՆԸ 40 ԿՈՊ. (6 մ.)

1931թ. - 435.

III

2203

К КОММУНЕ

Букварь для сельских школ грамотности

Госиздат ССР Армении

Эривань—1931